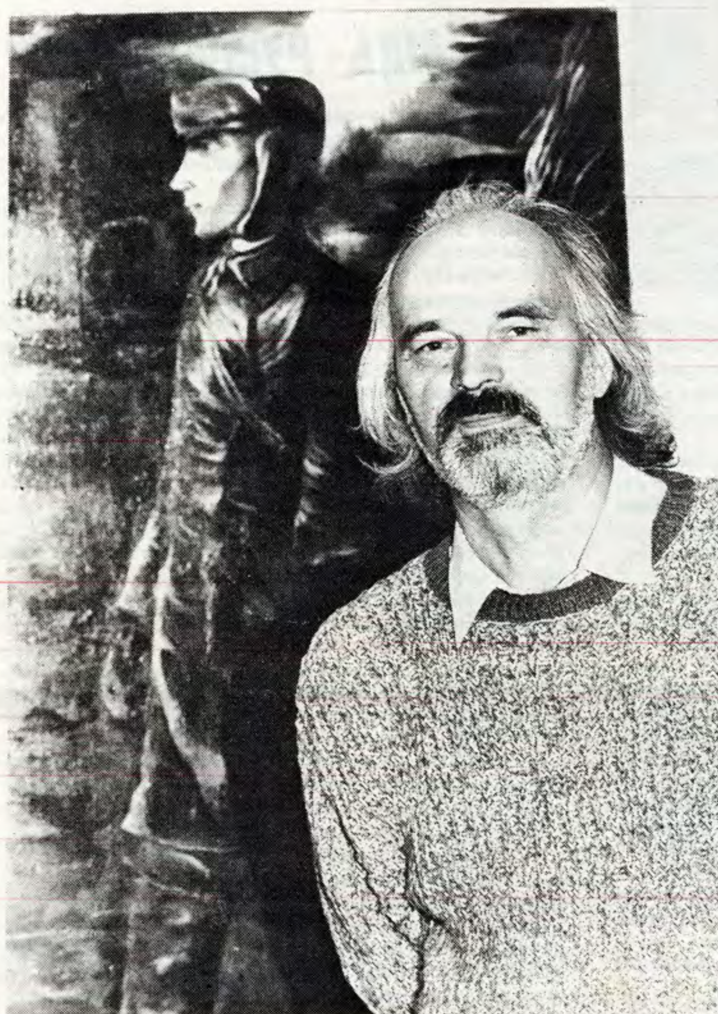
Голас Радзімы

ШТОТЫДНЁВАЯ ГАЗЕТА ДЛЯ СУАЙЧЫННІКАЎ ЗА МЕЖАМІ БАЦЬКАЎШЧЫНЫ

№ 48 (2294) 26 лістапада 1992 г. Выдаецца з 1955 г.

Цана 50 кап. (па падпісцы — 8 кап.).

РОЗДУМ ЛЯ ПАЛОТНАЎ АЛЯКСЕЯ МАРАЧКІНА

ВЯШЧУН БЕЛАРУСКАСЦІ

Аляксей Марачкін, ці проста Мара (так падпісваецца мастак пад сваімі працамі), адметна-яркая, вартая руху нацыянальнага Адраджэння асоба. Другая персанальная выстава твораў у Дзяржаўным мастацкім музеі Беларусі (першая — 1987 год у Полацку разам са скульптарам А. Шатэрнікам) дае падставу звярнуцца да чытачоў, каб яшчэ раз нагадаць, што ў асяроддзі беларускай нацыянальнай інтэлігецыі не перавяліся таленты. Сваёй творчасцю, грамадскай пазіцыяй Аляксей Марачкін уздымае прэстыж беларускай нацыі ў цывілізаваным свеце, аздараўляючы хворы на антынацыянальны нігілізм, духоўна знявolены люд.

У вачах абывацеля і проста скептыка творчы і жыццёвы лёс Аляксея незайздросны і незразумелы. І сапраўды, тыя, хто ведаюць, што такое нацыянальная культура і колькі зроблена ім дзеля яе ў жывапісе, музейнай справе, этнаграфіі, мастацтвазнаўстве, на палітычнай арэне, у паэзіі, бачаць кроплю ўвагі да яго з боку афіцыйных структур, якія кiруюць культуру. У свае 52 гады, з праграматычнага пункту гледжання, ён, бадай, нічога не мае: ні майстэрні, ні катэджа, ні дзяржаўнай ці якой іншай прэміі, ні ганаровага звання і іншых прывілеяў, што часта дасягаліся і дасягаюцца абачлівымі і разважнымі ў трыццаць ці крыху болей гадоў. Каб ён не быў сябрам Сойму Беларускага Народнага фронта «Адраджэнне», то, пэўна, быў бы сёння старшынёй Саюза мастакоў Беларусі, на якога балаціраваўся на ХІУ з'ездзе, што праходзіў у сёлетнім кастрычніку. Разам з пасадай, як гэта ў нас робіцца, атрымаў бы і мноства прывілей.

Грамадзянская пазіцыя, творчае аблічча Аляксея фарміравалiся менавіта тады, калі адышоў з зямнога быцця самабытны мастак Лявон Баразна, калі наш народ гнуўся падчас будаўніцтва «развітога сацыялізму». Сёння мы закладаем падмурак прававой, дэмакратычнай дзяржавы. Нацыянальнае мастацтва творыцца не па ка-

(Заканчэнне на 7-й стар.).

НАШЫ СЛАВУТЫЯ ЗЕМЛЯКІ

ПЕРШЫ ІЛЮСТРАТАР «ВАЙНЫ І МІРУ»

Ён быў таленавіты ва ўсім і адукаваны выдатна; разбіраўся ў многіх навуках: ведаў некалькі моў, жывапіс, скульптуру, архітэктуру, разьбу па дрэву, іграў на раялі, што пажадаецe,.. цудоўна спяваў, да ўсяго гэтага быў далікатны, добры і сумленны чалавек.

Леў ЖАМЧУЖНІКАЎ.

У пачатку 1866 года Леў Талстой нечакана захапіўся скульптурай. Зразумела, не проста як відам мастацтва. Прывабіла Льва Мікалаевіча сама лепка як працэс творчы. І да таго прыцягнула ўвагу, што вырашыў авалодаць яе сакрэтамі. Пачатак задумы надоўга не адкладваў. Прынамсі, у лісце паэту А. Фету, напісаным паміж 10—20 мая гэтага ж года, ён прызнаваўся: «Я ў цяперашняе знаходжанне ў Маскве пачаў вучыцца скульптуры. Мастаком я не буду, але занятак гэты ўжо даў мне шмат прыемнага і павучальнага».

Аб гэтым успамінае ў сваёй кнізе «Маё жыццё дома і ў Яснай Паляне» Таццяна Кузьмінская, малодшая сястра Соф'і Андрэеўны Талстой (дзявочае прозвішча іх, як вядома, Берс): «Зусім нечакана Леў Мікалаевіч, наведваючы школу жывапісу і скульптуры на Мясніцкай, захапіўся скульптурай». І робіць удакладненне: «У той час дырэктарам (на самай справе інспектарам. — **А. М.**) школы быў Міхаіл Сяргеевіч Башылаў, стрыечны брат маёй маці», — не прамінаючы выпадку ахарактарызаваць Башылава як асобу таленавітую і далёка не ардынарную: «Гэта быў чалавек надзвычай арыгінальны. Я вельмі любіла яго... Ён быў адораны талентамі, ці, хутчэй за ўсё, здольнасцямі.

Дзядзька Міша, праспявайце што-небудзь, — прыставала я да яго.

І ён спяваў прыемным, моцным барытонам старадаўнія рамансы Даргамыжскага, графа Віельгорскага і іншых, і калі словы былі пяшчотныя, як у рамансе Віельгорскага:

Любила я твои глаза,
Когда их радость озаряла...

я глядзела на яго, і яго велізарны рот, нос, усё складвалася, звужалася, і выходзіла нешта прыемнае і гарманічнае з яго велізарнай пашчы».

Як бачна з гэтых успамінаў, Башылаў належаў да людзей, якія аддаюць сябе мастацтву цалкам, апантана ўлюбёныя ў яго.

...Хто ж ён, Міхаіл Башылаў, у якога ўрокі лепкі браў сам Л. Талстой? Ды наш зямляк. Праўда, у дванаццацітомнай беларускай энцыклапедыі пра яго марна шукаць звесткі, а вось у энцыклапедыі «Літаратура і мастацтва Беларусі» ўжо ёсць адпаведны артыкул. І з'явіўся ён дзякуючы вядомаму беларускаму пісьменніку-даследчыку Генадзю Кісялёву, які першым на Беларусі падрабязна расказаў пра жыццёвы і творчы шлях М. Башылава, змясціўшы яшчэ ў 1974 годзе ў бюлетэні «Помнікі гісторыі і культуры Беларусі» (№ 1) артыкул «Ілюстратар мастацкай класікі».

Радзіма М. Башылава — Жлобіншчына. Ён нарадзіўся 3 студзеня 1821 года ў колішнім маёнтку Пірэвічы тагачас-

(Працяг на 7-й стар.).

МОСТ, ЯКІ ЗЛУЧЫЦЬ УСХОД З ЗАХАДАМ

По абодва бакі Буга, у Мінску і Варшаве, палітыкі расцэньваюць гэты візіт як надзвычай важны, а Старшыня Савета Міністраў Беларусі Вячаслаў Кебіч назваў яго нават гістарычным. Адбыўся ён 18 лістапада, калі Старшыня Савета Міністраў Рэспублікі Польшча Ханна Сухоцка прыбыла ў Мінск. Галоўны вынік аднадзённага візіту — падпісанне некалькіх важных дакументаў, якія рэгулююць двухбаковыя гаспадарчыя, культурныя, навукова-тэхнічныя адносіны паміж дзяржавамі-суседзямі.

У ходзе перамоваў былі ўзняты таксама пытанні, звязаныя з маркуемым візітам у Беларусь прэзідэнта Польшчы Леха Валенсы, аб канцэнтрацыі ваенных сіл на беларуска-польскай граніцы.

— Узводзімы намі мост «Польшча — Беларусь», — адзначыла Ханна Сухоцка, — зблізіць два суседнія народы, злучыць Усход з Захадам і наадварот.

Адбылася сустрэча прэм'ер-міністра Польшчы Ханны Сухоцкай са старшынёй Вярхоўнага Савета Беларусі Станіславам Шушкевічам.

НА ЗДЫМКУ: у час перамоваў Х. СУХОЦКАЙ і В. КЕБІЧА.

ДЫПЛАМАТЫЧНАЯ ХРОНІКА

БУДЗЕМ МЕЦЬ СВАЕ ПАСОЛЬСТВЫ

Надзвычайны і Паўнамоцны Пасол, пастаянны прадстаўнік Беларусі пры ААН Генадзь Бураўкін і Надзвычайны Паўнамоцны Пасол, пастаянны прадстаўнік Аргенцінскай Рэспублікі пры ААН Хорхе Васкес падпісалі пратакол аб устанаўленні дыпламатычных адносін паміж дзвюма дзяржавамі.

Да канца 1992 года павінны быць адкрыты пасольствы Беларусі ў 14 дзяржавах: Расіі, Украіне, Германіі, Аўстрыі, Францыі, Бельгіі, Італіі, Швейцарыі, Швецыі, Кітаі, Індыі, Казахстане, Латвіі і Літве.

СУМЕСНЫЯ ПРАДПРЫЕМСТВЫ

НА АДНАГО З СОШКАЙ

Камітэт па знешнеэканамічных сувязях паведаміў, што ў Беларусі зарэгістравана 650 сумесных прадпрыемстваў, каля 400 з якіх «нарадзіліся» толькі ў гэтым годзе. Сярод краін-удзельніц у стварэнні СП лідзіруюць Польшча, Германія і ЗША. Напрыклад, польскія прадпрымальнікі дзеляць устаўны капітал у 370 СП, амерыканскія — у 44. Аднак многія прадпрыемствы яшчэ не пачалі работу. Калі, згодна са статыстыкай 1991 года, дзеючымі лічыліся толькі 33 працэнты СП, то сёлета — яшчэ менш. І ў той жа час толькі адно прадпрыемства выключана з рэгістрацыйнага рэестра, а штотыднёва рэгіструюцца 3—4 СП.

ЗАСНАВАНЫ У НАВАГРУДКУ

ФОНД АДАМА МІЦКЕВІЧА

Беларускі фонд Адама Міцкевіча створаны на ўстаноўчым сходзе, які адбыўся на яго радзіме — у Навагрудку.

Заснавальнікамі фонду сталі прадстаўнікі культуры, навукі, грамадскія дзеячы не толькі нашай рэспублікі, але і іх калегі з Польшчы. Сродкі фонду, а яго праўленне ўзначаліў паэт і вучоны Алег Лойка, будуць выкарыстоўвацца для прапаганды творчай спадчыны класіка польскай літаратуры і на мерапрыемствы, прысвечаныя 200-годдзю паэта. Юбілей Міцкевіча будзе адзначацца ў 1998 годзе.

НА ІТАЛЬЯНСКАЙ СЦЭНЕ

ПРЫЗ СІМПАТЫЙ

Іван Шупеніч, выпускнік мінскай кансерваторыі, атрымаў трэцюю прэмію і званне лаўрэата, а таксама прыз глядацкіх сімпатый прэстыжнага конкурсу імя славутага італьянскага спевака Беньяміна Джылы. Ужо трэці год займаецца ў Акадэміі оперных і харавых спевакоў у італьянскім горадзе Озіма беларускі спявак. У Мінску, у тэатры оперы і балета, ён стварыў вобразы Ленскага («Яўгеній Анегін»), Таміна («Чароўная флейта») і іншыя.

Пасля вучобы ў Італіі спявак мяркуе вярнуцца ў Беларусь.

ЭКАНОМІМ

ЗІМУ ПЕРАЖЫЦЬ

Мінскі гарвыканкам прыняў рашэнне ўвесці ў дзеянне сістэму вечернага адключэння святла.

Да красавіка наступнага года будзе «адпачываць» уся рэкламная падсветка ў горадзе. Выключэнне зроблена для нацыянальнага флага, які асвятляецца над Домам урада, і для абеліска Перамогі. Прапанова на 50 працэнтаў скараціць вулічнае асвятленне не знайшла падтрымкі ў гарадскіх улад. А вось тэмпература гарачай вады ў кватэрах мінчан цяпер не будзе перавышаць 50 градусаў.

НОВЫЯ ПРЫБОРЫ

Новыя прынцыпы і метады рэгістрацыі светлавога выпраменьвання, аж да мізэрна малых патокаў інтэнсіўнасцю да аднаго кванта ў секунду, прапанавалі беларускія вучоныя. Распрацаваны і выраблены адпаведныя прыборы і створаны метады камп'ютэрнай апрацоўкі інфармацыі.

15 гадоў ішлі да сённяшніх вынікаў супрацоўнікі Белдзяржуніверсітэта і Інстытута электронікі АН рэспублікі. Іх сумесная работа «Даследаванне, распрацоўка і стварэнне метадаў і шырокадыяпазонных сістэм фотаметрыравання аптычных палёў» выстаўлена на атрыманне Дзяржпрэміі Беларусі.

Створаныя вучонымі прыборы знайшлі прымяненне ў астрафізіцы, ядзернай фізіцы, оптыцы, электроніцы, тэхналогіі вытворчасці мікрасхем і ў многіх іншых галінах навукі і тэхнікі. З'яўленне новай апаратуры, зусім «раўнадушнай» да перашкод і здольнай улоўліваць крайне слабыя сігналы, зрабіла ў касмічнай навігацыі сапраўдны пераварот. Укараненне вынікаў даследаванняў на двух дзесятках заводаў і навуковых цэнтраў ужо прынесла мільёны рублёў эканоміі. Серыйна асвоеная прадпрыемствамі рэспублікі, новая прадукцыя можа стаць і важнай крыніцай экспарту, бо аналагаў падобных сістэм кантролю навакольнага асяроддзя няма.

НА ЗДЫМКУ: у аддзеле электроннай спектраскапіі і спектраметрыі Інстытута электронікі АН рэспублікі праводзяцца даследаванні паўправадніковых матэрыялаў з дапамогай метаду рэнтгенаўскай фотаэлектроннай спектраскапіі.

МІЖ НАМІ, СУСЕДЗЯМІ

АДУКАЦЫЙНЫЯ СУВЯЗІ

Згодна з дагаворам паміж Польшчай і Беларуссю аб адукацыйных сувязях, у ВНУ Польшчы займаецца каля 500 чалавек — выхадцаў з Беларусі, у нас — 50 польскіх беларусаў. Каля 100 настаўнікаў з Беларусі сёлета Польшча прыняла для павышэння іх кваліфікацыі, з Польшчы ў нас пабывала толькі 20 настаўнікаў-беларусаў. Пакуль што не хапае прамых сувязей паміж навучальнымі ўстановамі, дагаворы аб супрацоўніцтве маюць толькі Акадэміі навук.

ПАМЯЦЬ

ЁН ЛЮБІЎ ПАЛЕССЕ

У Брэсце на доме па вуліцы Маскоўскай была адкрыта мемарыяльная дошка ў гонар паэта Міхася Рудкоўскага. У гэтым доме Міхась Міхайлавіч жыў з 1976 па 1991 год. Ураджэнец вёскі Востраў Ганцавіцкага раёна, ён усё жыццё пісаў вершы, поўныя любові да Палескага краю, да сваёй Брэстчыны. Сваё апошняе супакаенне паэт знайшоў у роднай вёсцы, хоць і многа гадоў жыў у Брэсце.

Пры адкрыцці мемарыяльнай дошкі добрае слова пра паэта сказаў брэсцкі крытык і літаратар Уладзімір Калеснік. Паэт Мікола Пракаповіч прачытаў вершы. Сродкі для мемарыяльнага знака выдзелены з гарадскога бюджэту.

ЗВАНЫ ТРЫВОГІ

СПЫНІЦЬ РУСІФІКАЦЫЮ

Такую, трохі нечаканую назву мае пастанова мінскай гарадской канферэнцыі Таварыства беларускай мовы імя Ф. Скарыны, якая адбылася ў кастрычніку 1992 года.

Канферэнцыяй адзначана, што за тры гады, якія прайшлі з часу прыняцця Закона аб мовах, стаўленне да беларускай мовы мяняецца да лепшага. Больш 50 працэнтаў мінскіх першакласнікаў вучацца на роднай мове, уведзены ўступныя экзамены па беларускай мове і літаратуры на ўсе факультэты вышэйшых навучальных устаноў, у тэхнікумах і вучылішчах, падрыхтаваны ці рыхтуюцца да друку тэрміналагічныя слоўнікі, падручнікі і іншыя дапаможнікі. Можна канстатаваць, што ўжо мала хто асмельваецца адкрыта прапагандаваць нацыянальны нігілізм, хаця працэсы, звязаныя з адраджэннем, фарміраваннем нацыянальнай самасвядомасці пастаянна натыкаюцца на рознага роду перашкоды, недарэчнасці, «часам неразуменне важнасці задач, якія стаяць перад насельніцтвам Беларусі ў пошуках свайго адметнага шляху нацыянальнага духоўнага стаўлення».

Канферэнцыя выказала трывогу, выкліканую масіраванай прапагандай супраць адраджэння беларускай нацыі і асудзіла пазіцыю Вярхоўнага Савета і ўрада да кампаніі русіфікацыі і асіміляцыі беларусаў, назваўшы яе пасіўнай і абыякавай. Была асуджана сама ідэя ўвядзення дзвюх дзяржаўных моў — беларускай і рускай. «Двухмоўе ў монанацыянальнай Беларусі, — адзначаецца ў пастанове канферэнцыі, — мы разглядаем як палітыку русіфікацыі і асіміляцыі, знішчэння беларускай нацыі. Нацыянальная мова — аснова адзінства нацыі».

І можа як адказ варта лічыць сказаныя на мінулым тыдні словы старшыні Вярхоўнага Савета РБ Станіслава Шушкевіча, які заявіў, што зробіць усё, каб не дапусціць у Беларусі ўзаконенага дзяржаўнага двухмоўя. За заклікам надаць рускай мове статус дзяржаўнай, сказаў С. Шушкевіч, ён бачыць звычайную ляноту і няздольнасць вывучыць беларускую мову.

У высакароднай справе нацыянальнага Адраджэння вельмі многа зроблена самаахвярнай працай настаўнікаў, якія выкладаюць у школе беларускую мову і літаратуру, іншыя прадметы, свядомых кіраўнікоў школ, што ў надзвычай неспрыяльных умовах, часцей за ўсё без падтрымкі з боку некаторых дзяржаўных структур, маюць значныя дасягненні. Бо менавіта са школы і нават яшчэ раней — з дзіцячага садзіка пачынаецца выхаванне новага свядомага грамадзяніна.

Канферэнцыя заклікала беларускіх пісьменнікаў, кіраўніцтва Акадэміі навук Беларусі і наогул усіх вучоных больш актыўна далучацца да гэтага працэсу, асэнсаваць асабістую гістарычную адказнасць за захаванне і развіццё нацыянальнай культуры.

У дакуменце канферэнцыі ёсць канкрэтныя прапановы да адпаведных структур, ад якіх залежыць хутчэйшае ажыццяўленне Закона аб мовах у краіне, у яе сталіцы. Вярхоўны Савет і Савет Міністраў РБ павінны помніць, што прамаруджванне альбо нават запавольванне ў выкананні Дзяржаўнай праграмы можа згубна адбіцца на маральным здароўі грамадства, падарваць давер у дзеяздольнасці органаў законатворчасці і выканаўчых улад.

Ад Вярхоўнага Савета і ўрада канферэнцыя патрабуе правядзення дзяржаўнай палітыкі па абароне ад русіфікацыі. «З мэтай вяртання беларусам роднай мовы і выхавання нацыянальнай свядомасці з 1 студзеня 1993 года перавесці газеты на дзяржаўную мову. Дзеля размеркавання фондаў паперы, зменшыць тыражы газет замежных краін, якія друкуюцца на паліграфічных магутнасцях Беларусі. Дзяржава павінна выхоўваць, фарміраваць, развіваць моўнае нацыянальнае асяроддзе як аснову для гарманічнага развіцця грамадства».

Улічваючы міжнародныя нормы, кіраўнікі нашай дзяржавы ў час выканання службовых абавязкаў павінны карыстацца толькі дзяржаўнай мовай нашай краіны. Зноў да Вярхоўнага Савета накіравана просьба разгледзець пытанне аб вяртанні нашай сталіцы яе гістарычнага наймення — Менск. У прапановах да Міністэрства адукацыі Беларусі выказваецца пажаданне, каб выкладчыкі ВНУ, тэхнікумаў, школ абавязкова валодалі беларускай мовай. Канферэнцыя лічыць мэтазгодным надаць рускай мове статус замежнай.

ДЗІЦЯЧЫ САНАТОРЫЙ

Новы дзіцячы санаторый «Сонейка» на 500 месцаў неўзабаве вырасце ў Слуцкім раёне на маляўнічым беразе возера Рудня. Тут будуць праходзіць аздараўленне і курс лячэння дзеці, якія пацярпелі ад чарнобыльскай катастрофы. У комплекс новай здраўніцы ўваходзяць чатыры спальныя карпусы, лячэбны блок, школа, глядзельная і спартыўная залы, басейн, фае—зімні сад. Цяпер у інстытуце «Белпраект» заканчваецца распрацоўка праекта санаторыя. У рэалізацыі праграмы будаўніцтва ўдзельнічаюць камісія Вярхоўнага Савета па праблемах чарнобыльскай катастрофы, саюз «Чарнобыль» Беларусі, міжнародны саюз «Чарнобыль», рэспубліканскае аб'яднанне «Б е л міжкалгасздраўніца», таварыства Чырвонага Крыжа рэспублікі. Ужо пачата будаўніцтва гаспадарчай зоны. Увод комплексу плануецца ў 1994 годзе. Узвядзенне асноўных будынкаў і пастаўку абсталявання намечана ажыццявіць з дапамогай нямецкіх фірм.

НА ЗДЫМКУ: галоўны архітэктар праекта Анатоль ШАБАЛІН і кіраўнік групы архітэктараў Вячаслаў ДАНІЛАЎ (злева) ля макета будучага санаторыя.

ЖАБРАЦТВА: АД ГРАМАДЗЯНІНА ДА ДЗЯРЖАВЫ

ЖЫВУЧЫ НА ЦВІНТАРЫ, УСІХ НЕ АПЛАЧАШ

Калі я бачу жабрака, у мяне сціскаецца сэрца. Я чамусьці адчуваю сябе вінаватай у тым, што ён сядзіць на асфальце ці каменных прыступках падземнага пераходу і абыякава глядзіць, як у яго шапку ці бляшанку падаюць капейкі і рублі. Нібы адкупляючыся ад сумлення, я дадаю свой скамечаны трояк і іду далей. Але, уласна кажучы, у чым я перад імі вінаватая? А сэрца ўсё роўна баліць.

За апошні час амаль ні адна буйная газета не абышла сваёй увагай тэму жабракоў. Але чамусьці з усіх праблем, якія паўстаюць за згорбленай постаццю з працягнутай рукой, журналісты разгледзелі толькі адну—фінансавую. Мы ўжо добра ведаем, на якія катэгорыі падзяляецца шматлікая армія ўбогіх, колькі зарабляюць яны ў дзень і тыдзень, што лепш пісаць на аркушы паперы, пачэпленым на грудзях, ці гаварыць, каб больш давалі, і калі з розумам узяцца за справу, то хутка можна будзе прыязджаць на месца збору міласціны на ўласнай белай «Волзе».

Неяк і гаварыць няёмка, што лічыць чужыя грошы заўсёды было непрыстойна. Лічыць жа грошы жабрака—увогуле кашчунства. Мы можам даваць яму міласціну ці не, гэта справа нашага сумлення, але абмяркоўваць даходы тых, хто стаіць з працягнутай рукой не адпавядае чалавечай годнасці.

Хачу адразу сказаць: у мяне і ў думках няма ідэалізаваць усіх жабракоў. Тыдзень таму сама дала грошы сляпому ранкам у царкве, а вечарам таго ж дня была ашаломлена, калі сустрэла яго ля ўваходу ў кафэ на цэнтральнай вуліцы горада. Збянтэжыла мяне не тое, што ён вырашыў павячэраць там, дзе адна трапеза будзе каштаваць больш за сто рублёў, здзівіла перамена, якая адбылася ў ім. Убогі брудны чалавек выпрастаўся і прыняў самавітую паставу, «сляпыя» вочы былі прыкрыты элегантнымі цёмнымі акулярамі, модная кашуля і джынсы змянілі неахайныя лахманы. Але больш за ўсё здзіўляў невялічкі модны плэер. Не ведаю, ці паверыце вы мне, але ні тады, ні зараз мне не было шкада сваіх грошай, бо даём мы іх часцей за ўсё не дзеля тых, хто просіць, а дзеля сябе, і гэтыя некалькі рублёў дазваляюць нам заставацца ў згодзе са сваім сумленнем. Хай іх судзіць Бог, а мы будзем удзячныя за тое, што ўсяго за тры рублі яны даюць нам магчымасць адчуць уласнае высакародства. Ды і нягледзячы на тое, што заробкі жабракоў (па звестках прэсы) за дзень вышэйшыя, чым у некаторых з нас за месяц, нешта не кідаюцца ўсе запар займаць месцы ў падземных пераходах. Дарэчы, самае простае: запытайцеся ў сябе, ці зможаце вы заўтра выйсці на вуліцу з працягнутай рукой? Ды ніколі, адкажа большасць з нас. Лепш памру...

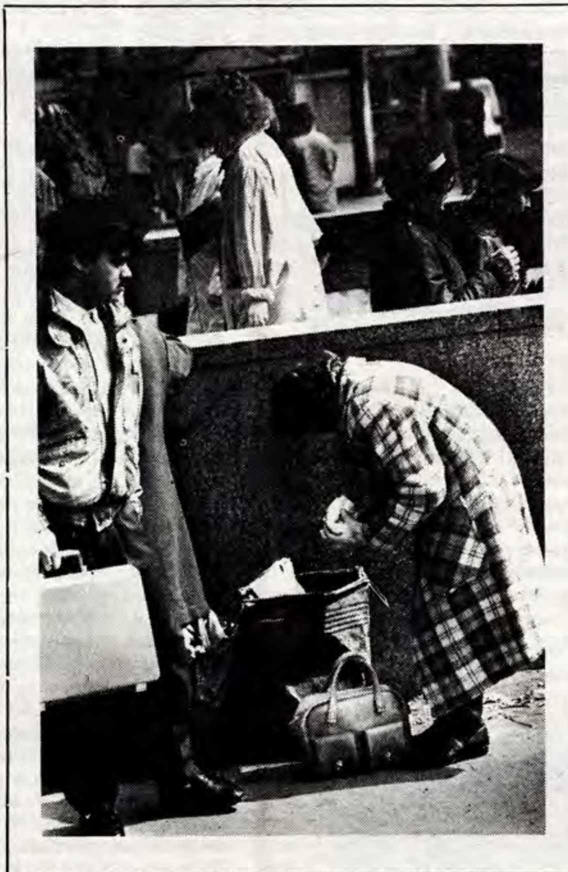
Думаю, што нецвярозы стары з ордэнскімі калодкамі на пінжаку, у салдацкую пілотку якога сёння на Камароўцы людзі клалі грошы, трыццаць гадоў таму адказаў бы гэтак жа...

Згодна, і тут, як і ў любой справе ёсць «таленты», якія кленчаць па прызванню. Але давайце падумаем пра тых, каму для таго каб працягнуць руку, давялося пераступіць праз гонар, годнасць, гордасць. Адкуль мы ведаем, што яны перажылі, перш чым адважыліся на гэта? Жабрацтва—гэта ж не толькі недахоп ці адсутнасць грошай, гэта яшчэ і здольнасць ці няздольнасць перайсці нябачную мяжу. Быццам і патрэбна зусім нямнога—працягнуць руку, але, зрабіўшы гэты жэст, ты ўжо назаўсёды становішся іншым чалавекам. І хто ведае, якая трагедыя можа за гэтым стаяць. І хіба было б лепш, калі б ён пайшоў красці, каб набыць тыя ж грошы? Мы ж працягваем судзіць хутка і бескампрамісна...

Так, мы ніколі не былі багатымі людзьмі. Дакладней, заўсёды былі беднымі. Але ж якіх-небудзь шэсць—сем гадоў таму жабракоў на вуліцах было менш яшчэ і з-за таго, што стары ці інвалід мог пражыць і на невялікую пенсію. Ды і нашай зарплаты не толькі на харч хапала...

Жабрацтва з'явілася не сёння, і, напэўна, узрост яго вымяраецца ўзростам чалавечага грамадства. У былыя часы жабракоў пад сваю ахову—ці то маральную, ці матэрыяльную—брала царква. У апошні час мы спрабуем адрадзіць адвечныя традыцыі хрысціянства. І калі знянацку ўсе сталі такімі вернікамі, што хутка нават камерцыйны кіёск не адкрыецца без благаславення царквы, а святары ледзь паспяваюць пырскаць святой вадой і на караблі на рэйдзе, і на трактары на канвееры, давайце успомнім, што наконт жабракоў і міласціны гаворыць царква, якая некалі несла на сабе функцыю ўпарадкавання грамадскага жыцця.

Не папрашайку абарванага і бруднага, не падманшчыка ці акцёра заклікае царква бачыць у жабраку, а самога Госпада, які чакае, дасі ты яму міласціну,

ці пройдзеш міма, зрабіўшы выгляд, што не заўважыў чужой бяды. І не трэба думаць, на што будуць выкарыстаны твае грошы, таму што Бог кожнага судзіць па яго справах, а не па чужых. Не забываўся і той, хто не абыходзіць сваёй увагай хворых, няшчасных, убогіх (дарэчы, сама этымалогія гэтага слова: у-богі—той, што побач з Богам знаходзіцца, указвае на адносіны да гэтых людзей). Хаця б і малой міласцінай даруюцца многія, нават смяротныя грахі, бо той, хто дае, прыпадабняецца да самога Бога, які ахвяраваў свайго адзінага сына, каб выкупіць грахі, што паспелі нарабіць людзі ў сваім зямным жыцці.

Вось такая, як кажуць зараз, пазіцыя. А калі гаварыць прасцей: хочаш быць багатым—будзь шчодрым.

Ізноў успомнілася даўняя публікацыя ў рэспубліканскай газеце пра жабрачку-цыганку, якая кленчыла ў падземным пераходзе. Уважлівы карэспандэнт разгледзеў пры гэтым, што на ёй былі цэлыя, недзіравыя калготкі... Нас насцярожваюць нашы жабракі? Мы не давяраем ім, яны падаюцца нам несапраўднымі. Ішлі б лепш працаваць, а не прасіць, з раздражненнем думаем, а часам і гаворым ім мы. Дык і замежныя ахвяравальнікі, што падкормліваюць нас каўбасным фаршам ці шакаладам, таксама, напэўна, губляюцца ў здагадках: велізарная краіна, найбагацейшыя рэсурсы, працаздольныя людзі... А ўрад бадзяецца па іншых краінах і кленчыць дапамогу. Яны што, з такімі магчымасцямі, самі пракарміцца не могуць?

Ды і праўда, ці варта нам быць такімі прынцыповымі. Усе мы пастаўлены ва ўмовы, калі краіна наша, некалі адна са звышдзяржаў, разгубленая і вартая жалю, стаіць зараз з працягнутай рукой. І кладуць у яе, і кладуць, і ўжо не «драўляныя рублі», а паўнаважкія долары, а яны—як у прорву... Але нам пакуль што яшчэ дапамагаюць, пры гэтым яшчэ і назвы міласціне прыгожыя прыдумваюць, каб прымаць яе было не так сорамна: «доўгатэрміновыя крэдыты», «гуманітарная дапамога». Ну зразумела ж, што не ваенная...

Калі я ўпершыню пачула пра распродаж адзення second hand, то спачатку нават не зразумела, пра што ідзе гаворка. Потым дайшло: нам прапануюць купіць звычайнае ношанае барахло з чужога пляча. Але гэта, па-нашаму, неінтэлігентна. А вось second hand — як пароль, як іншаземная песня для нашага вуха. У былыя часіны так багатыя пані ў знак сімпатыі дарылі пакаёўкам свае паношаныя сукенкі. Ну што ж, нам яшчэ раз панскай рукой указалі на наша месца, а мы руку тую злавілі і з падзякай цмокнулі.

У апошні час акрамя дапамогі рэчамі і грашыма (пра якую, дарэчы, звычайныя людзі толькі па радыё чулі і ў камерцыйных кіёсках яе бачылі) з'явіўся яшчэ адзін спосаб нашага «выратавання». Я б назвала яго «духоўнай міласцінай». Ветлівыя маладыя людзі з добразычлівымі ўсмешкамі ў метро ці на вуліцах бясплатна раздаюць усім жадаючым лістоўкі ці кніжкі са зваротамі розных рэлігійных канфесій свету да нашых сэрцаў. Быццам бы і справа высакародная робіцца, і дзякуй трэба сказаць за тое, што нашы душы нехта выратоўвае, але нешта ў гэтым усім насцярожвае. Мабыць, аператар з відэакамерай, аб'ектыў якой здаля пільна сочыць за тым, як нам робяць падарункі, а дакладней, зноў даюць на беднасць нашу, толькі ўжо духоўную? Дарэчы, ці не сказана ў свяшчэнным пісанні пра тое, што добрую справу трэба рабіць так, каб правая рука не ведала, што робіць левая? І чаму маю зямлю, якая некалі нарадзіла святога Кірылу Тураўскага і Прападобную Ефрасінню Полацкую, зараз перахрышчваюць у невядомую веру амерыканскія, польскія, нямецкія святары?! (І відаць, не выпадкова з'явіўся тут замежны аператар, мусіць, чакаў ён убачыць нешта накшталт тых сцэн, якія адбываліся падчас раздачы гуманітарнай дапамогі, калі людзі біліся за тое ж паношанае адзенне і вырывалі адзін у аднаго бляшанкі з нечым невядомым, але прывабным на выгляд. З голаду ж не паміралі тыя, хто ішоў на таран замежных фургонаў...)

Можна, вядома, адгарадзіцца ад гэтай духоўнай экспансіі і паспрабаваць жыць сваім жыццём, незалежным ад іншаземных падачак. Але кожны вечар з экрана тэлевізара ці старонак газет б'ецца ў сэрца чыйсьці боль:

«Добрыя людзі, адгукніцеся! Трэба грошы для лячэння за мяжой!» «Выратуйце маё дзіця!..» «Патрэбна валюта...» Таксама просяць... жабракі ў жабракоў І якім бы добрым ні быў, усім не дапаможаш, бо чым маё багацце ад іхняга адрозніваецца? Людзі пастаўлены дзяржавай у зневажальнае становішча, калі яны вымушаны прасіць. Любую галечу можна перанесці, голад і холад. Але калі бяда кранае тваё дзіця, тут любы на калені стане.

У апошні час жабракоў становіцца ўсё больш, а грошай у людзей усё менш. І добра разумееш, што ў жабрацкай краіне багацце аднаго—гэта абавязкова збядненне другога, і ўсё больш непрыкметнай робіцца мяжа паміж тымі, хто просіць, і тымі, хто дае. Але ж мы так прывыклі да таго, што мы — калектыў, вялікая гістарычная супольнасць, непарушны блок ці садружнасць, што зараз ніяк не можам навучыцца бачыць у чалавеку асобу з яе ўласнымі адносінамі да жыцця, невядомымі нам, часам жахлівымі праблемамі і незразумелымі нам падыходамі да іх вырашэння. А нам бы ўспомніць, што мудры народ з даўна-давён перасцерагаў: ад турмы і ад торбы жабрака не заракацца. Сёння гэта, як ніколі, актуальна.

Як гаварыў Салжаніцын, «жывучы на цвінтары, усіх не аплачаш». Але ж для таго каб адчуваць сябе чалавекам, трэба памятаць, што заўсёды ёсць нехта, каму горш за цябе і ты можаш яму дапамагчы. І ў першую чаргу гэта патрэбна нам самім, каб людзьмі пачувацца.

Вераніка ЧАРКАСАВА.

З ПЛЫНІ ЖЫЦЦЯ

Не так даўно плошча Незалежнасці насіла імя Леніна і была самай афіцыйнай у горадзе. Сёння яе можна лічыць, бадай, самым нефармальным месцам сталіцы СНД. Якія акцыі тут толькі ні праводзіліся, якія лозунгі ні чуліся, якія патрабаванні ні гучалі! Здаецца, калі б яшчэ некалькі год таму сабраўся натоўп людзей, прыехала б міліцыя, а можа, і хто яшчэ сур'ёзней... А сёння — мітынгуйце, патрабуйце, галадайце—або, наадварот, ешце, як гэтыя студэнты, якія вырашылі такім незвычайным чынам адзначыць Усесаюзныя дні фізіка, — можа вас хто і ўбачыць, як наш уважлівы фатограф, а можа, пройдуць міма, так і не падняўшы вачэй.
Абыякавасць — таксама рыса сённяшняй незалежнасці...

Фота Віктара СТАВЕРА.

ГУЛЬНЯ ДЛЯ КАМЕРСАНТАЎ

У Мінскікм Доме культуры імя Кісялёва сумеснае беларуска - польскае прадпрыемства «Білард» адкрыла нешта накшталт клуба для багатых. Уваход сюды каштуе 400 рублёў. За такую суму кліенты маюць права на чатыры гульні ў «пул». Увайшоўшы ў азарт, вядома, можна патраціць значна большую суму.

Да більярднага клуба, які адчынены з 6-ці гадзін вечара да 5-ці раніцы, пад'язджаюць у асноўным джэнтльмены на машынах замежных марак — камерсанты, дыпламаты, біржавікі, людзі, якія маюць грошы і могуць выдаткаваць іх дзеля ўласнай уцехі. Вядома, за гульнёй у «пул» вельмі зручна весці дзелавыя размовы, заключаць здзелкі.

ЯКІМІ БАЧАЦЬ НАС ЧУЖАЗЕМЦЫ

ДЗЯРЖАВА БАГАЦЕЕ, АДНО КАЛІ МЫ СПІМ

Падчас побыту аргенцінскай дэлегацыі ў таварыстве «Радзіма», пра што мы паведамлялі ў папярэднім нумары «ГР», наш карэспандэнт Кастусь ШАЛЯСТОВІЧ гутарыў з яе кіраўніком, мэрам горада Авера Мігелем АЛІВЕРАСАМ і начальнікам упраўлення мэрыі па справах культуры Эдуардам МАРАЛЕСАМ. Размова доўжылася некалькі гадзін і тычылася самых розных аспектаў жыцця аргенцінскага і беларускага народаў. Прапануем нашаму чытачу некаторыя яе моманты.

КАРЭСПАНДЭНТ. Будуючы незалежную дзяржаву, мы найперш прымаем за ўзор вопыт багатых краін Захаду і Старога Свету. І амаль што не звяртаем увагі на багаж, нажыты і выпакутаваны «трэцім светам». А ў нас ёсць шмат чаго агульнага. Вось я высветліў, што і ў гаспадарцы Аргенціны мае месца прыватызацыя. Аб гэтай «сеньёры» столькі ў нас гаворыцца, столькі спрэчак ідзе. Так яна сябе, прабачце, непрыстойна паводзіць, нават не атрымаўшы яшчэ законнага дазволу на існаванне... Што можа прыватызаваць, скажам, радавы аргенцінец?

М. АЛІВЕРАС. Ён мае права прыватызаваць толькі самае нязначнае і нерэнтабельнае — дробныя прадпрыемствы пераважна ў сферы сэрвіснага прызначэння. А такія важныя, нацыянальныя галіны, як чыгунка і тэлефонная сувязь, прадаюцца замежным прадпрымальнікам. Дэнацыяналізацыя, прыватызацыя прынеслі простаму люду яшчэ большае, чымсьці ён меў дагэтуль, беспрацоўе. Сёння шукае работу амаль што адна трэць працаздольнага насельніцтва. Дадайце інфляцыю, крызіс. Сярэдні заробак панізіўся да 300 долараў у месяц, а цэны пастаянна павышаюцца. Неверагоднага размаху дасягнула карупцыя. Я заўжды гавару так: дзяржава багацее адно ўначы, калі мы спім, бо як толькі прачынаемся, адразу пачынаем яе абкрадваць.

КАРЭСПАНДЭНТ. Вось у гэтым ваша перавага. Таму што ў нас — бяссонніца, мы крадзём і ноччу...

Э. МАРАЛЕС. Агульнае, вядома, ёсць. Аднак розніца — у галоўным: якую мэту вы ставіце перад прыватызацыяй, а якую мы. Вы плануеце перайсці ў зусім інакшую для вас сацыяльна-палітычную і эканамічную сістэму. Мы ў межах старой хочам прыватызаваць тое, што для дзяржавы нявыгадна.

М. АЛІВЕРАС. Я не збіраюся даваць вам рэцэпты, вы іх адшукаеце самі. Але, аналізуючы наш вопыт, пры нагодзе не абмініце і іншы фактар. Маю на ўвазе знешнюю запазычанасць Аргенціны банкам-крэдыторам Міжнароднага валютнага фонду. Калі гадоў пятнаццаць таму запазычанасць была адносна невялікая, то цяпер яна дасягнула 60 мільярдаў. Мы ледзьве здольны рабіць выплаты па працэнтах і паслугах.

КАРЭСПАНДЭНТ. У нас часамі пануе зусім іншае меркаванне. Членства ў фондзе падаецца як ці не галоўны сродак выхаду з крызіснага становішча, як вялікая дапамога.

М. АЛІВЕРАС. Разумееце, фонд — не дабрачынная арганізацыя. Такая дапамога для яго з'яўляецца не чым іншым, як прыбытковым бізнесам. Гэта выдатны спосаб зарабляць каласальныя грошы: адной рукой дае пазыку, другой спаганяе кабальныя працэнты, якія не здолеюць выплаціць і нашы дзеці. Што да Аргенціны, дык вытокі залежнасці ад замежнага капіталу цягнуцца аж з канца мінулага стагоддзя, а вы ж пачынаеце пісаць першыя радкі. Маеце час падумаць.

КАРЭСПАНДЭНТ. Праўдападобна, што паміж слабаразвітымі і багатымі краінамі пралягае і робіцца ўсё больш выразнай мяжа супрацьстаяння. Але ў вашых словах гучыць і пэўная крытыка эканамічнай палітыкі і аргенцінскага ўрада...

М. АЛІВЕРАС. Я належу да партыі Грамадзянскі радыкальны саюз, старшыня якога Рауль Альфансін раней займаў пасаду прэзідэнта рэспублікі. А цяпер улада знаходзіцца ў руках партыі пераністаў і прэзідэнцтва належыць яе лідэру Менэму. Мы, апазіцыя, выступаем супраць некаторых пунктаў эканамічнай палітыкі перaністаў, вядзём барацьбу палітычнымі, канстытуцыйнымі метадамі. Але і супрацоўнічаем, бо гэтага вымагаюць рэаліі палітычнай сістэмы. Напрыклад, губернатар нашай правінцыі — пераніст, аднак мы імкнёмся да канструктыўнай працы з ім.

КАРЭСПАНДЭНТ. Адной з «болевых кропак» у дзяржаўным будаўніцтве на Беларусі выглядаюць механізмы і прынцыпы ўзаемадзеяння і функцыяніравання мясцовых і рэспубліканскіх органаў, парадак падпарадкавання. Шмат дыскусій вядзецца наконт тыпу гэтай будовы. Будзе яна парламенцкай рэспублікай, уводзіць ці не інстытут прэзідэнцтва і г. д.. Як працуе палітычная сістэма ў Аргенціне?

М. АЛІВЕРАС. Аргенціна — федэратыўная рэспубліка. Народ выбірае прэзідэнта, які прызначае ўрад — міністраў і дзяржаўных сакратароў. Заканадаўчая ўлада належыць Нацыянальнаму кангрэсу, у які ўваходзяць палата дэпутатаў і сенат. Кожная з дваццаці дзвюх правінцый — аўтаномнае ўтварэнне, якое мае ўласныя органы самакіравання. Губернатара выбіраюць жыхары правінцыі, а ён фарміруе мясцовы ўрад. Па аналагічнай схеме будуецца іерархічная лесвіца і муніцыпалітэта. І ніхто зверху не мае права ўмешвацца ў муніцыпальныя справы. Канешне, цэнтралізаваным парадкам дзяржава выдзяляе нам асігнаванні на сацыяльныя праграмы, адукацыю, ахову здароўя.

КАРЭСПАНДЭНТ. І колькі працэнтаў ідзе, напрыклад, на адукацыю?

Э. МАРАЛЕС. 2,4 працэнта.

КАРЭСПАНДЭНТ. А на культуру?

Э. МАРАЛЕС. Нічога...

М. АЛІВЕРАС. Мы самі клапоцімся, самі знаходзім сродкі на культурныя патрэбы. Заўжды маем магчымасць дапамагчы дзесяткам нацыянальных імігранцкіх таварыстваў: польскаму, нямецкаму, іспанскаму, рускаму і г. д. Кожны год у верасні святкуем Дзень імігранта, ладзім сапраўдную фіесту, дэманстрацыю песеннага, танцавальнага, кулінарнага майстэрства прадстаўнікоў амаль што сарака нацыянальнасцей, якія жывуць у нашым муніцыпалітэце.

Э. МАРАЛЕС. Вы нам расказвалі аб праблемах нацыянальнага адраджэння, мовы, культуры на Беларусі. І тут таксама мажліва правесці паралель паміж намі. Фарміраванне аргенцінскай нацыі далёка не завершана. Па гістарычных мерках, яна вельмі маладая. Паток эмігрантаў, які хлынуў у Аргенціну, паглынуў самабытнасць нешматлікіх плямён індзейцаў. Зусім іншая рэч Бразілія, Гватэмала... Нам таксама трэба працаваць і працаваць у галіне культуры.

М. АЛІВЕРАС. Хочаце, пакажу вам практычнае, нават матэматычнае абгрунтаванне неабходнасці прыватнай уласнасці, прыватызацыі? Мы, седзячы за гэтым столікам, заказалі тры кубачкі кавы. Нам прынеслі тры маленькія і тры вялікія... Усяго, думаю, набралася дзевяць... за якія мы і заплацілі. Зразумела, афіцыянты бачаць, што мы — іншаземцы, і вырашылі завысіць кошт. Такім чынам, горшай антырэкламы цяжка сабе ўявіць. А калі б гэта быў прыватны рэстаран, там такога ніхто ніколі не дазволіў бы. І абслугоўванне было б зусім іншым.

Як бы ні было, я жадаю беларусам, вашаму прыгожаму гораду з такімі на зайздрасць шырокімі, прасторнымі вуліцамі і тратуарамі поспехаў у дэмакратычных пераўтварэннях.

З ЧУЖЫХ СТАРОНАК

БЕЛАРУСКІЯ ЦЭРКВЫ НА ЭМІГРАЦЫІ

Большасьць Беларусаў, якія жывуць на Бацькаўшчыне, гэта вернікі Праваслаўнае Царквы. Беларускі Экзархат Рускай Праваслаўнай Царквы налічвае зараз 10 епархіяў. Беларусы, якія жывуць у межах Польшчы, належаць да Польскай Праваслаўнай Царквы. Шмат Беларусаў на Бацькаўшчыне ёсьць вернікамі Каталіцкай і Уніяцкай Цэркваў.

На эміграцыі дзейнічаюць тры Беларускія Цэрквы, розных юрысдыкцый і статусаў. Напачатку трэба прадставіць групу беларускіх праваслаўных прыходаў, падпарадкаваных юрысдыкцыі Канстантынопальскага Патрыярха. Беларусы не маюць там свайго Біскупа.

Адміністратарам беларускіх прыходаў ёсьць Архіяпіскап Яковос, назначаны Грэцкаю Праваслаўнаю Царквою як Уладыка на Паўночную і Паўднёвую Амэрыку. Беларуская Царкоўная Грамада ў гэтай юрысдыкцыі складаецца з чатырох прыходаў у Амэрыцы (ЗША) і аднаго ў Канадзе.

Другою Праваслаўнаю Царквою, якой вернікі гуртуюцца з Беларусаў, што ёсьць на эміграцыі, гэта Беларуская Аўтакефальная Праваслаўная Царква. Спробы яе пакліканьня былі ўжо ў 1922 годзе, аднак былі яны няўдалыя. На пакліканьне Беларускае Аўтакефальнае Царквы не дазволілі савецкія і польскія ўлады. У час нямецкай акупацыі на Беларусі нацысты, думаючы аб адарваньні беларусаў ад камуністычнай ідэалогіі, дазволілі на разьвіцьцё рэлігійнага жыцьця. Беларускія Уладыкі пакарысталіся з гэтай нагоды і ў 1942 годзе паклікалі Беларускую Аўтакефальную Праваслаўную Царкву. Гэты факт абазначаў стварэньне незалежнай царкоўнай структуры на беларускіх землях, незалежнай ад Рускай Праваслаўнай Царквы. Масква не пагадзілася з гэтым і абвінавaціла беларускіх Уладык у супрацоўніцтве з нямецкім акупантам. У сталінскія часы не было магчымасьці бараніць сваёй рацыі. Таму Біскупы са шматлікімі сьвятарамі выехалі на эміграцыю. У 1949 годзе яны аднавілі Беларускую Аўтакефальную Праваслаўную Царкву па-за межамі Бацькаўшчыны. Пасьля сьмерці ў 1970 годзе старшыні гэтай Царквы Архіяпіскапа Андрэя Крыта асталося 20 прыходаў у юрысдыкцыі двух Беларускіх Уладык. Мітрапаліт Мікалай (Мацюкевіч) узяў пад сваю ўладу прыходы ў Канадзе і ЗША, а мітрапаліт Ізаслаў (Бруцкі) — некаторыя прыходы ў ЗША, Аўстраліі і Вялікабрытаніі. На жаль, Беларуская Аўтакефальная Царква не ёсьць прызнаная іншымі Аўтакефальнымі і Аўтанамічнымі Цэрквамі. Апрача гэтых дзьвюх Праваслаўных Цэркваў дзейнічаюць у Беларускім Эміграцыйным асяроддзі Беларускія Каталіцкія прыходы візантыйскага абраду. Прыходы гэтыя працягваюць традыцыі парафіяў візантыйскага рыту з міжваеннага пэрыяду. На беларускіх землях у межах Другой Рэчы паспалітай было амаль 30 000 вернікаў нэауніяцкай Царквы. Сёньня на эміграцыі існуюць два прыходы: у Паўночнай Амэрыцы (Чыкага) і адзін у Вялікабрытаніі. Паводле апошніх даных, Беларуская Каталіцкая Царква візантыйскага абраду налічвае пару тысячаў вернікаў. Яе старшынёю ёсьць Апостальскі Візытатар для Беларусаў Католікаў, айцец Аляксандр Надсон, ведамы таксама як грамадзкі і навуковы дзеяч.

ДАМІНІКАНСКІ КАСЦЁЛ У МІНСКУ

...На працягу гадоў на Цэнтральнай плошчы сталіцы ідзе будоўля вялізнай канструкцыі. Назва яе мянялася некалькі разоў. Нават гараджане сталі прымаць удзел у гэтай гульні: як толькі яе цяпер ні называюць: і «Маўзалей сацыялізму», і «Саркафаг III-га рэактару»... Трэба меркаваць, для народнай творчасці тут яшчэ будзе хапаць грунту шмат гадоў: і месца адметнае — самы цэнтр, і часу дастаткова будзе.

Але мала хто ведае, што месца, дзе так марудна ствараецца чарговы шэдэўр «развітога сацыялізму», грае асаблівую ролю ў гісторыі Мінска. Каля чатырох стагоддзяў таму на гэтым месцы стаяў першы цагляны касцёл гораду — помнік манументальнай архітэктуры ў стылі барока. Па некаторых крыніцах, будынак быў узведзены да 1615 году на сродкі, ахвяраваныя стольнікам Вялікага княства Літоўскага старастам Рэчыцкім Пятром Тышкевічам. Аднак існуе і іншая версія, больш, на думку навукоўцаў, праўдападобная. Яе прапанаваў гісторык дамініканцаў Акольскі, так прыпамінаецца і ў матэрыялах са збору Яўстафія Тышкевіча, зробленага разам з манахам чыну Мячкоўскім. Па іхніх звестках, фундацыя чыну святога Даменіка адбылася ў Мінску ў самым пачатку XVII стагоддзя пры актыўным садзейнічанні ўдавы інфлянцкага ваяводы Кшыштафа Служкі — Сафіі Служкавай (народжаная Завішанка).

Дакладная дата заснавання фундацыі невядомая, але бясспрэчна, што ў 1605 годзе ў Рыме на генеральнай капітуле дамініканскі чын пагадзіўся прыняць гэтую фундацыю ў сваё падпарадкаванне пад назовам канвенту Хфамы Аквінскага. Магчыма, у гэты самы час і была зроблена закладка будучага касцёлу і манастыру. Напачатку манахі-дамініканцы, што прыехалі ў Мінск, адпраўлялі багаслужбы ў драўлянай капліцы. Будаўніцтва ж каменных муроў рухалася зусім павольна, што, пэўна, тлумачыцца недахопам сродкаў. Становішча выправілася крыху пазней, пры дапамозе мясцовай шляхты. Яна вярталася з маскоўскага паходу і стварыла так званы «капытовы фонд», з якога і былі ахвяраваныя сродкі на будоўлю.

Аднак паступленне новых і, відаць, істотных сум не адыграла вызначальнай ролі для завяршэння будоўлі. Па сведчанню Акольскага, пачатыя муры падвергнуліся разбуральнаму пажару ўжо пасля 1615 году, пасля якога ўзводзімы будынак быў моцна пашкоджаны. Тады былі зроблены новыя ахвяраванні з боку Марцэлы Карэцкай, Якуба Пацэвіча, Андрэя Завішы, Івана Ваўка. Пры гэтым апошні фундуш прыпадае ўжо на 1640 год. Такім чынам працы працягваліся да 1655 году і былі перарваныя захопам і рабаваннем Мінску маскоўскімі войскамі, як таксама і страшэннаю эпідэміяю, якая цягнулася да 1658 году і знішчыла большую частку жыхароў гораду.

Паступовае адраджэнне гораду пачалося толькі пасля падпісання міру з Масквою ў 1664 годзе. Трэба меркаваць, менавіта ў гэтым тэрміне дамініканскі манастыр аформіўся канчаткова.

Адносна спакойнае жыццё манастыра было парушана напрыканцы XVIII стагоддзя, калі ў выніку падзелу Рэчы паспалітай Мінск увайшоў у склад Расейскай імперыі.

Палітыка выціскання каталіцтва і замены яго на праваслаўе — дзяржаўную рэлігію імперыі, што праводзілася царскім урадам з самага пачатку захопу беларускіх земляў і ўзмоцнілася пасля таго, як каталіцкае духавенства падтрымала вызваленчае паўстанне 1831 года, — закончылася для мінскага дамініканскага манастыра закрыццём. Гэта адбылося ў 1832 годзе, калі ён быў перададзены мясцовай рымска-каталіцкай духоўнай семінарыі. Ад 1869 году, пасля паўстання пад кіраўніцтвам Кастуся Каліноўскага, будынкі манастыра былі перададзены ва ўласнасць гарадскім уладам.

У часе II Сусветнай вайны комплекс дамініканскага манастыра вельмі пацярпеў, як і ўвесь горад Мінск. Па загаду ўладаў рэшткі былі разабраныя. Напрыканцы 70-х гадоў на тым месцы, дзе размяшчаўся манастыр, праводзіліся археалагічныя раскопкі пад кіраўніцтвам супрацоўніка АН БССР З. Пазняка. Яны пралілі святло на некаторыя старонкі гісторыі помніка. Удалося зберагчы ад знішчэння і закансерваваць рэшткі фундаменту касцёла. На ім — фундаменце манастырскіх палацаў — і распачата ўзвядзенне вялікае збудовы.

«Хрысціянскія навіны». Ватыкан.

HOLIDAY OF A LIFETIME
FOR THE CHILDREN OF CHERNOBYL

THANKS to the generosity of the management of the River Dart Residential Centre, the National Association of Catholic Families and individual groups of English friends, the Belarusian Radiation Relief Appeal (BRRA) was able to offer a four-week long holiday to fifty Belarusian children of Chernobyl in July and August this summer. All costs relating to the children's stay were covered by their British hosts. Nevertheless, there was a danger that the holiday might have to be cancelled. The matter is that the money given by the BRRA was not enough to cover all the children's travelling expenses in spite of all preferential tariffs which were kindly granted by the AEROFLOT. It was not a very big sum of money. However, the sponsor we had found could give us money only under the condition we would take his child to England. It was the only chance and we had to agree. Otherwise the holiday would have never taken place.

The first two groups which visited England in July were either orphans or from one-parent families. The list of two other groups was given to us by the doctors from the CHILDREN'S RADIATION CENTRE. So, these are the children for whom perhaps the holiday is the most necessary.

This August the River Dart Country Park, near Ashburton hosted one of these groups of children, suffering the scars of the world's worst nuclear disaster to help strengthen their damaged immune systems. For four weeks 16 youngsters aged between 8 and 14 from Belarus, which had taken a 75 per cent impact from the April 26, 1986 Chernobyl accident, were staying at the country park residential centre.

The children still suffer the devastating radiation effects from the Chernobyl explosion. Many of those exposed to radiation are prone to leukaemia, cancer and thyroid gland problem. The cancer of the thyroid gland was practically unknown in the republic before 1986, while in 1991 more than one hundred cases were registered.

The holiday was arranged through the Belarusian Radiation Relief Appeal. It is actually not entirely accurate to say that the Committee arranged the holidays. It acted only as an intermediary. Monsignor Alexander Nadson, Apostolic Visitor for Belarusians and Chairman of the BRRA visited the River Dart Country Park some time ago, and was delighted it was offered a free holiday.

Country Park managing director Mr. Patrick Simpson and programme director Mr. Peter Sheehan have always been keen to give something back annually to the community and they have been doing it in this style this year.

The Country park provided free accommodation, board and a programme of activities. Local supplies offered fresh fruits, vegetables and milk, etc.

Eating fresh food was one of the main adjustments facing the children, for in our country, because of the radiation contamination, fresh food is very much at a premium or non-existent.

A number of tourist attractions in the South West forwarded complimentary entrance tickets for the children.

The youngsters came with no money and few clothes. Devon County Council gave them a 200 pounds grant towards pocket money. Teignbridge District Council and Newton Abbot Town Council also gave a financial help. Totnes Elizabethan Society presented the kids with 100 pound pocket money — plus onother 73 pounds collected at the famous Totnes Elizabethan Market.

Moreover the park arranged management courses and it had invited eight national companies along for the weekend to raise money for charity.

Mr. Peter Sheehan said, "Our philosophy is that because we are dealing with people all through the year we like to give something back."

The children had the chance to enjoy archery, climbing, canoeing, caving, riding and other activities they could have hardly experienced in their homeland.

Many amenities in Endand were made available to them. They visited London, Plymouth, Exeter, Newton Abbot, Torquay, Paighton and many other towns. Their visit to the capital of Great Britain was a memorable one and, definitely, the most fascinating. They were taken on sight-seeing tour of the city in five taxis, courtesy of the Licensed Taxi Drivers' Association.

In Plymouth they were taken on an extraordinary journey through time as well as introduced to the sophisticated television and radar equipment at Plymouth Dome.

The youngsters had a possibility to get acquainted with English customs and traditions visiting Morwellham Quay, Buckland Abbey, Holne Village Fete, Babbacombe Model Village, Torquay Fire Station, Crealy Country Park, Paighton Zoo and many other tourist attractions.

A number of local and national organizations and among them REEBOK U.K. Ltd., have sent them footwear, clothing and waterproofs, bags and rucksacks.

Just before living home they had their hair washed, trimmed or styled in a first class hairdressing salon, in Newton Abbot.

In September Gershwins Hairdressers did a sponsored Parachute Jump at Holne Park and sent 250 pounds to Belarusian Children Fund.

Of special value are of course "scrap-books" and photographs. They could record their memories themselves with loaned cameras (films were donated and developed in most cases free of charge).

Mr. W.Lukaszanec and Mr. A.Laszuk — Belarusians who live in England long time, had visited the children and brought them sweets, vegetables and some pocket money.

I was lucky to accompany this group of kids for the month. They had a wonderful time. I was greatly impressed by the hospitality and that atmosphere of love and tenderness shown to our children during the holidays.

No one will be able to forget the farewell party and the staff in the cartoon character outfits who served them for the last time that evening. The children will never forget the kindness of the people they had met in Devon which gave them a feeling of a new self-confidence and a greater awareness and appreciation that people through the world really do care.

In conclusion, I should like on behalf of the Belarus Popular Front — organization which was responsible for arranging the holidays here, to thank all our friends from the River Dart Country Park, but especially Mr. Patrick Simpson and Mr. Peter Sheehan, and all other people involved, for their generosity and support in arranging a holiday of a lifetime for this special group of children from Belarus and we wish you all the best for the coming festive season.

Taissa BANDARENKA.

CHERNOBYL IN BELARUS

One of the results of the collapse of the Soviet Empire has been the appearance of new independent states. One such state is the Republic of Belarus which has emerged out of the 'sovereign' Byelorussian Soviet Socialist Republic.

Belarusians have long awaited the independence of their country, but when it finally came, it came unexpectedly and caught them unawares. The blame for this lies not with the Byelorussian people but with the system that for nearly seventy five years mercilessly crushed not only any moves towards independence but even any thoughts on the subject.

The young republic is faced with huge problems. They range from the need to revive the sense of nationhood and the spiritual life of the people, which the Soviet overlords systematically and conscientiously destroyed, to the complete rebuilding of an economy subjugated to the needs of the 'centre' with no regard to local requirements and conditions.

All these problems will in time be overcome and a new generation of Belarusians will grow up learning about the Soviet period only from history books and the stories of their parents.

At least that is how it would be if it were not for one particular historical event that has come to hang like a huge black cloud over the whole country. The name of this historical event is Chernobyl.

The Chernobyl atomic power station, which is by the way named after the founder of the Soviet state Lenin, is situated in the Ukraine right on the frontier with Belarus. However nature does not recognise political frontiers. Belarus suffered more than any other country from the explosion of 26 April 1986. More than a quarter of the country's territory, an area inhabited by over 2 million people (including 800,000 children), is to a greater or lesser extent contaminated by radiation.

The radiation is already producing extremely serious results. One of the most serious is an increase in the incidence of cancers, including leukemia, which has gone up by 30% in comparison with 1986. There has recently been a worrying increase in cases of cancer of the thyroid gland. We can add to the list diseases of the respiratory system, heart disease, destruction of the immune system, damage to the nervous system, anemia and so on. The Chernobyl tragedy has had an adverse effect on the psychological well-being of the people, living as they do in a state of constant stress and uncertainty for the future. More and more is now being said about the social and ecomomic aspects of the tragedy, including the tragic decline in the birth-rate. Scientists fear that genetic mutations will take place in the chromosomes of human cells. These mutations will however not make themselves felt until the second or third generation. Animals have a shorter life cycle than humans and such genetic mutations can already be seen.

For these reasons Belarus will long have cause to remember the Soviet system. It has to be said clearly and unequivocally that responsibility for the Chernobyl disaster and its aftermath rests with the authorities of the former Soviet Union, since the development of the atomic energy programme depended entirely on the 'centre'. They were responsible for the impermissible experiments at the power station that were the immediate cause of the catastrophe. They were responsible for maintaining a criminal silence for three years and for concealing the true facts from the people. When they were finally compelled to admit what had happened under pressure from public opinion, they still attempted to diminish the seriousness of the tragedy. Quite typical was the report of the International Atomic Energy Authority which was produced at the request of the then Soviet government and publihsed last year. The data collected by Byelorussian scientists were regarded as 'unofficial' and ignored.

Much is said these days about ecology and human rights. They are directly linked to each other. The most fundamental human right is the right to life. That right is infringed when a person is compelled to live in an environment that is harmful to life. Suppressing information as to the true state of affairs amounts to a criminal act.

No one is going to bring the leaders of the former Soviet empire to justice, but society should nevertheless pass a moral verdict on their behaviour.

Together with their independence the Belarusian people have also inherited the Chernobyl disaster, a misfortune not of their making but one with which they now have to struggle. Will they cope? The answer must be affirmative, otherwise there would be no point in talking of the continued existence of the nation, let alone its independence.

Belarusian children in the River Dart Country Park, near Ashburton.

There is hope in the fact that Belarusians are now the masters in their own country. They no longer need to seek the permission of the 'centre'. They can therefore take stock of the magnitude of the task before them and themselves strive to find suitable means to deal with it.

The fact that people all round the world have reacted so splendidly to the Chernobyl tragedy is also a source of great optimism. There is surely no country anywhere which has not heard of Chernobyl and which has not tried in some measure to aid the victims of the tragedy. We cannot remain idly by when confronted by the great kindness shown by people everywhere. Such kindness helps us to realise that we all live in the same world, that we are all children of one family, sharing each other's joys and sorrows. It helps us renew our faith in mankind, for without that faith there can be no faith in God, Who believed in us so much that He became one of us and gave Himself for us.

And that is the foundation of our hope.

Mgr. Alexander NADSON
Apostolic Visitor for Belarusians,
Chairman of the Belarusian Radiation Relief appeal.

HOW CAN YOU HELP?

The purchase and transport of medicines to Belarus continues to be one of the main tasks of the Committee. The Committee maintains direct contact with hospitals there and endeavours to meet their particular requests. We do not normally accept general requests that are from time to time received from various organisations. We also do not transport medicines that have not been requested, 'just in case' they may be of some use to someone somewhere. The medicines for which we are asked are expensive, even though the Committee is able to purchase them at a discount. The sole source of the Committee's income is the voluntary donations of our friends. Recalling the Gospel story of the window's mite, we are grateful for any donation.

Quite apart from special medicines there are items which are always needed in Belarus, and which the Committee would accept with grateful thanks if anyone felt able to donate them. Here are the main items:

1. Disposable syringes, various sizes
2. Disposable syringes for insulin
3. Catheters
4. Disposable surgical gloves
5. Multivitamins (fortified with minerals, if possible)
6. Tinned baby food

We are often asked if we can take childrens' clothing, blankets, soap, toothpaste etc. All these items are needed in Belarus and we will be happy to accept them, but on the understanding that we can take them only where is space in the van not taken up by medicines. We make an exception at Christmas in order to take sweets and toys for the children.

Byelorussian Mission Trust
Charity Reg. No. 295752
BELARUSIAN RADIATION RELIEF APPEAL
Marian House, Holden Avenue, London N12 8HY
Tel. 081-445 5358

Donations may be sent direct to London or to Committee representatives in countries where there is one.

Representative in USA:
Rev. Joseph Cirou, Christ the Redeemer Church, 3107 W. Fullerton Avenue, Chicago, Il 60647
Tel.: (312) 342 7373

Representative in Canada:
Dr Raisa Zuk-Hryskievic, 54 Mary Street, Barrie, Ont. L4N 1T1
Tel.: (705) 728 7581

Representative in Australia:
Mr Michael Luzhynski, 22 Virginia Street, Guildford West NSW 2161
Tel.: (02) 681 1446

Representative in France:
Mr Michel Naumovic, 22 Avenue Jean-Jaures, 93420 Villepinte
Tel.: (1) 48 61 30 71

Editor of the English page T. BANDARENKA.

ДА 180-годдзя З ДНЯ НАРАДЖЭННЯ ПАЎЛЮКА БАГРЫМА

ПАКАРЫЎ АГОНЬ І СЛОВА

Нягледзячы на тое, што адзіны дайшоўшы да нас верш Паўлюка Багрыма «Зайграй, зайграй, хлопча малы» ўваходзіць ва ўсе школьныя хрэстаматыі, яго 180-годдзе было першым юбілеем паэта, які шырока адзначаўся на Беларусі. 12 лістапада ў Доме літаратара адбылася вечарына, прысвечаная гэтай даце.

Змоўк шум у зале, прыгасла святло, і бялявы хлопчык (малады музыка Алесь Пузыня) у нацыянальнай беларускай вопратцы зайграў на скрыпачцы пяшчотную мелодыю, поўную нейкай незразумелай тугі. Такая ж, магчыма, многа год таму натхніла паэта на стварэнне яго дзіўнага верша... Так пачалася вечарына, якую літаратуразнаўца Язэп Янушкевіч назваў гістарычнай, «бо першае — заўсёды памятнае».

Са словамі аб паэце-кавалі выступілі Яраслаў Пархута, скульптар, аўтар помніка Паўлюку Багрыму Сымон Свістуновіч, мастак Марачкін. Гучалі вершы, якія прысвяцілі паэту Уладзімір Караткевіч, Максім Танк, Браніслаў Спрынчан, Людміла Паўлікава і іншыя паэты. Якой жа моцнай павінна была быць асоба майстра, калі адзін яго верш, што захаваўся, — крык душы, кінуты паэтам у вечнасць, выклікаў у адказ шматгалосае рэха выдатнейшых твораў яго таленавітых паслядоўнікаў. І цяжка сказаць, пра што больш прагучала цёплых слоў — пра верш Багрыма ці пра знакамітую жырандолю. І нічога дзіўнага, бо зараз здаецца, што верш нарадзіўся ў агні яго горна, а жырандоля — паэзія, якая застыла ў метале.

Чым сёння вабіць нас асоба Багрыма? Мусіць тым, што ён, напэўна, самы загадкавы і рамантычны паэт ва ўсёй нашай літаратуры. Як сказаў на вечары Максім Танк, «адзіны яго верш, які захаваўся, сведчыць аб тым, што «Зайграй, зайграй, хлопча малы» — не першы і не апошні твор Багрыма, гэта верш, напісаны выдатным мастаком, бо ў ім, як у кроплі вады, пераліваюцца ўсе колеры вясёлкі, усе колеры яго душы». І Яраслаў Пархута расказаў, як падчас свайго знаходжання ў Крошыне яму давялося нават трымаць у руках вокладку сшытка, у якім былі вершы Паўлюка Багрыма. Гэты сшытак захоўваўся ў сям'і сябра паэта Казіміра Камінскага як найдаражэйшая рэліквія і перадаваўся з пакалення ў пакаленне. Аднак у 1941 годзе сшытак, на жаль, знік. І тым не менш, не будзе памылкай сказаць, што побач з імем Багрыма заўжды жыве надзея — надзея на тое, што калі-небудзь усё ж такі здзейсніцца цуд, і з небыцця ўзнікне той самы згублены сшытак з вершамі паэта-каваля, якому з аднолькавай лёгкасцю падпарадкоўваліся і словы, і метал.

У некаторых выступленнях прагучала, што калі ставілі помнік Багрыму, то выпадкова пераблыталі магілы, і магчыма, паэт пахаваны зусім у іншым канцы могілак. Думаецца, што калі нават гэта і так, няма вялікай бяды, бо помнік паэту-змагару, паэту-пакутніку можна ставіць на нашай зямлі ў любым месцы, і памылкі не будзе...

Вераніка ЧАРКАСАВА.

Вёска Крошын, радзіма Паўлюка Багрыма, стала месцам правядзення найбольш урачыстых і найбольш масавых мерапрыемстваў, прысвечаных юбілею свайго славутага сына. Яшчэ ў кастрычніку адбыліся тут Багрымавы чытанні, на якіх выступалі многія выдатныя вучоныя і пісьменнікі.

14 лістапада сюды зноў прыехалі пісьменнікі, дзеячы культуры, якія ў кожным класе Крошынскай школы правялі ўрокі Багрыма. Былі тут і вядомыя майстры кавальскай справы бацька і сын Дубіны, стваральнікі Рэспубліканскай асацыяцыі кавалёў.

У гэты ж дзень адбылася святая імша па Паўлюку Багрыму. Вернікі запоўнілі касцёл, жывы людскі вянок абвіў касцёл звонку.

НА ЗДЫМКУ: імша ў Крошынскім касцёле.

Фота У. КРУКА.

ПАЎЛЮК БАГРЫМ І ФІЛАМАТЫ

У наступным годзе мае выйсці кніга падарожжаў Кастуся ЦВІРКІ «Лісце забытых алеяў», дзе змешчаны нарыс пра Паўлюка Багрыма «Тайны крашынскага парку». Паводле гэтага нарыса напісаны артыкул.

Паўлюк Багрым... Гэтае журботнае імя ў беларускай літаратуры будзе прывабліваць яшчэ не аднаго даследчыка. Вельмі ж многа яшчэ нявысветленага, цьмянага ў яго біяграфіі.

Мне хацелася б звярнуць увагу чытачоў на магчымыя сувязі, хай нават і ўскосныя, Паўлюка Багрыма з крыху старэйшымі за яго паэтамі-сучаснікамі — членамі шырока вядомага згуртавання студэнтаў Віленскага універсітэта — Таварыства філаматаў.

Пра філаматаў і філарэтаў пасля іх выкрыцця ў 1823 годзе гаварыла ўся Беларусь, і моладзь, вядома ж, не магла не зацікавіцца смелымі антыцарскімі вершамі паэтаў-філаматаў, у тым ліку і беларускімі. Не мог не ведаць гэтыя творы і цікаўны да ўсяго Паўлюк Багрым. Тым больш, што самыя славутыя паэты-філаматы Адам Міцкевіч і Ян Чачот былі якраз з гэтага ж самага Навагрудскага павета, што і Паўлюк Багрым. А дзяцінства Яна Чачота праходзіла зусім блізка ад Крашына, на рацэ Мышанка, таксама пад Баранавічамі. Як паказваў следчым ксёндз Магнушэўскі, Паўлюк Багрым на памяць ведаў як беларускі верш Яна Баршчэўскага «Размова хлопаў», так і «розныя байкі з Нарушэвіча, Эзопа і «Вядомосці Бруковых» — віленскага сатырычнага антыпрыгонніцкага часопіса. Вядома, называць творы нядаўна пакараных, высланых за межы Беларусі паэтаў-філаматаў Адама Міцкевіча, Яна Чачота, Тамаша Зана ксёндз-дэмакрат не мог. Можна з упэўненасцю сказаць, што творы паэтаў-філаматаў, паэтаў-землякоў Паўлюк Багрым таксама чытаў і перапісваў у свае сшыткі, толькі пра гэта нельга было і заікацца.

Дадатковым доказам знаёмства Паўлюка Багрыма з творамі філаматаў могуць быць і іх непасрэдныя кантакты з асобнымі дзейнымі асобамі той крашынскай (Менавіта такое напісанне назвы вёскі Крашын прапануе аўтар артыкула. — **Рэд.**) драмы, кантакты, пра якія чамусьці яшчэ не згадвалі нашы літаратуразнаўцы.

У друку прыводзілася ўжо згадка філамата Тамаша Зана пра тое, што ў час яго вясельнага падарожжа па Беларусі восенню 1846 года ён разам са сваёй маладой жонкай Брыгідай Свентажэцкай, аб'язджаючы блізкіх і сяброў, наведаў і Юрагаў у Крашыне.

Шукаючы вытокі гэтага сяброўства, я на ўсякі выпадак прагартаў выдадзеную ў Польшчы «перапіску філаматаў» у пяці тамах. Эўрыка! Сярод тых, з кім былі звязаны філаматы ў 1817—1823 гадах, знаходжу і Юрагаў, а канкрэтна — імя жонкі Станіслава Юрагі — Антаніны, з якой, аказваецца, сябравала каханая Адама Міцкевіча Марыля Верашчака (Путкамер). Прывядзём тут урывак з пісьма Марылі да Тамаша Зана ад 18 (30 па ст. ст.) верасня 1822 года: «Няхай пан Тамаш будзе такі добры і напіша мне пра пані Юрага, як яна сябе пачувае і дзе жыве. Пані Юрага вельмі мяне запрашала, каб я наведала яе ў Вільні да канца гэтага месяца, але я яшчэ не ведаю, ці здолею зрабіць гэта». У чарговым пісьме да Зана Марыля ізноў пытаецца пра здароўе «любай пані Юрага» і паведамляе, што збіраецца яе наведаць. Пра гэта Тамаш Зан паведамляе і Адаму Міцкевічу, што таксама, як вынікае з пісьма, ведаў Антаніну Юрага.

Перапіска паказвае, што Антаніна была замужам за Станіславам Юрагам ужо ў 1822 годзе, а не ў 1826, як падае, напрыклад, Сцяпан Александровіч у нарысе «Слядамі легенды», апублікаваным у яго кнізе «Незабыўнымі сцежкамі» (Мінск, 1959). Выходзіць, спрэчка паміж Юрагам і крашынцамі цягнулася не менеі як шэсць гадоў?

Марыля Верашчака ведала Антаніну Юрага, відаць, з маленства: за чатыры ж кіламетры ад радзівілаўскага Крашына ў маёнтку Сачыўкі над той жа Шчарай жыла яе бабуля і іншыя сваякі.

Не мог не ведаць Антаніну Юрага і Марылін брат філамат Ігнат Дамейка, які прыязджаў у Сачыўкі і да агульнай для яго і Марылі бабкі, і да сваёй сястры, а потым і да мацеры, што з часам перабралася сюды. На ўсё жыццё запомніліся Ігнату Дамейку тутэйшыя малюнкі прыроды і дзіцячыя забавы ў Сачыўках. «Нібы цяпер бачу, — пісаў ён у канцы жыцця, — як тры малыя Марылькі: мае дваюрадныя сёстры — Верашчака (пазнейшая Марыля), Залэнская (паходжаннем з Касцюшкаў) і родная сястра, трымаючы доўгую гірлянду з руж і язьміну, спяваюць перад расчуленай бабуляй». Ігнат Дамейка ўспамінаў, як у час, калі жыла тут яго маці, гулялі вяселлі дзвюх яго сясцёр і брата Адама. «Тут, — згадваў Ігнат Дамейка, — развітаўся я з маткай, апошні раз пацалаваўшы ёй рукі (у красавіку 1831 года) — праз год яе ўжо не стала...»

Пасля паўстання 1831 года Ігнат Дамейка, як яго ўдзельнік, вымушаны быў пакінуць Беларусь, выехаць у эміграцыю. Толькі ў 1884 годзе, пасля больш чым паўвекавой разлукі, змог ён наведаць бацькоўскі край. І асабліва прыцягвалі Ігната Дамейку родная Мядзвядка, вёска ў цяперашнім Карэліцкім раёне, дзе ў 1802 годзе ён першы раз убачыў свет, і Сачыўкі, дзе былі пахаваны яго бабка, маці і дзе заставалася яшчэ яго радня. Гэтую хвалюючую сустрэчу падрабязна апісаў ён ва «ўспамінах выгнанніка», што выйшлі ў Польшчы асобнай кнігай пад назвай «Мае падарожжы». Думаю, варта прывесці тут асобныя вытрымкі з кнігі, дзе гаворыцца пра Сачыўкі, Крашын і ваколіцы. Вось як апісвае аўтар саму сустрэчу з краем яго дзядоў: «Галава мая поўнілася думкамі і ўспамінамі, я кідаў вачамі ва ўсе бакі. Ужо відаць былі вялікія белыя вежы Сталавіцкага касцёла, статкі кароў, што пасвіліся каля лянівай Шчары на шырокай даліне, удалечыні адкрывалася вёска Крашын, вятрак на ўзгорку; і вось з-за цёмных вольхаў паказаўся Сачыўскі двор, палепшаны, але не зменены. На ганку сустракала мяне многа гасцей і шматлікая радня — нашчадкі маіх братоў і сясцёр; справа ад ганка — дамашнія, служба, злева — грамада сялян. Гаспадар Язерскі і яго жонка... падалі мне на падносе хлеб, соль і мёд, а старшы з сялян, пакланіўшыся, прывітаў мяне: «Нех бэндзе пахвалёны пан Езус». Я адказаў яму «навекі», і пачаліся поціскі і пацалункі. Якая гэта была радасць!..»

Перш за ўсё Ігнат Дамейка схадзіў пакланіцца магіле сваёй мацеры — упершыню пасля яе смерці, а таксама магіле бабкі. Могільнік быў зусім недалёка, на Паповай гары, паміж Сачыўкамі і Загор'ем.

Пасля полудня пачалі з'язджацца на сустрэчу з земляком, славутым вучоным Ігнатам Дамейкам, шматлікія госці зблізку і здалёку — Радултоўскія, Верашчакі, Анцуты, Кабылінскія, Слізені, Абламовічы з Нясвіжа і іншыя, сярод якіх быў і «Завадскі з Крашына, унук паланецкай пані Радзівіл».

Назаўтра Дамейка разам з сям'ёй і сваім спадарожнікам Антоніем Эдуардам Адынцом выехаў у Крашын. «У дзесяць гадзін раніцы, — успамінаў Дамейка, — у Крашыне чакаў нас на імшу ксёндз у касцёле, пры якім пахавана мая сястра Язерская. Імша была жалобная. Пасля імшы пайшлі мы пакланіцца магіле маёй сястры, а потым — мураванай грабніцы сям'і Завадскага, дзе ляжаць яго бабка Юрага з Радзівілаў, матка і жонка, ад якой асталіся два прыгожыя хлопцы. Ласкавы гаспадар запрасіў мяне і Адынца, каб мы на памяць недалёка ад дома пасадзілі па дубку. З ахвотай выканалі мы гэтую ганаровую місію — пасадзілі ў падрыхтаваныя ямкі два дубкі, а ксёндз асвяціў гэтае месца...» Дарэчы, адзін з гэтых дубоў і сёння расце ў Крашынскім парку.

Нельга абысці і яшчэ адно імя, звязанае з крашынскай драмай. Гэта наглядчык вучылішчаў Навагрудскага павета граф Адам Храптовіч. Ён удзельнічаў у следстве з нагоды крашынскага бунту і асабіста пазнаёміўся з Паўлюком Багрымам. Як паказваюць дакументы, ён «чуў памянёныя вершы, якія чыталі хлопчыкі, што служылі ў ксяндза Магнушэўскага», але рэктару універсітэта паведаміў, што «ў Крашынскім вучылішчы ніводнаму з вучняў яны не былі вядомыя». Як відаць, Адам Храптовіч імкнуўся апраўдаць Паўлюка Багрыма.

Граф Адам Храптовіч гэтак жа, як і бацька Іаахім Літавор Храптовіч, быў перадавы чалавек, ён удзельнічаў у паўстанні 1794 года. Гэта той самы Адам Храптовіч, у маёнтку якога ў Шчорсах знаходзілі спагаду і прытулак філаматы Адам Міцкевіч, Францішак Малеўскі, Юзаф Яжоўскі, Тамаш Зан і іншыя, карыстаючыся яго багатай бібліятэкай, той самы Храптовіч, які прытуліў у сябе Яна Чачота пасля яго вяртання з уральскай ссылкі і даў яму працу ў той бібліятэцы.

Вельмі пашырыў нашы ўяўленні пра ўзаемасувязі дзейных асоб крашынскай эпапеі артыкул Язэпа Янушкевіча «Ледзьве здымкі ўратаваў...», апублікаваны ў газеце «Літаратура і мастацтва» ад 4 лістапада 1988 года. У ім даваўся агляд матэрыялаў, прысланых на імя аўтара ў Інстытут літаратуры нашай Акадэміі навук з Польшчы 85-гадовым ксяндзом Каролем Жураўскім, які служыў перад вайной пробашчам у Крашынскім касцёле і збіраў усё пра Паўлюка Багрыма і гісторыю мястэчка. Матэрыялы Жураўскага ўзбагацілі нас новымі звесткамі пра адносіны філаматаў з Юрагамі.

І яшчэ. А на могільніку пры касцёле ў Крашыне можна ўбачыць помнік, з якога відаць, што тут пахавана Серафіна Скаратовіч з дому Стыпулкоўскіх. Гэта не хто іншы, як дваюрадная сястра Адама Міцкевіча. Аказваецца, недалёка адсюль, у фальварку Белая, жыла родная цётка Адама Міцкевіча Барбара Стыпулкоўская. Трэба думаць, да сваёй цёткі ў Белую, а значыць і ў Крашын мог прыязджаць у кампаніі Яна Чачота і Адам Міцкевіч — яшчэ адна нітачка сувязі філаматаў з радзімай Паўлюка Багрыма.

Кастусь ЦВІРКА.

ВЯШЧУН БЕЛАРУСКАСЦІ

(Заканчэнне. Пачатак на 1-й стар.).

нонах адзінага правільнага метаду сацыялістычнага рэалізму, а па сумленню, свабодным выбары сродкаў і метадаў пластычнага выяўлення. З гэтых падмуркаў мы і вядзём аповяд пра зробленае, не зважаючы на рэжымы.

Аляксей Марачкін ніколі не хлусіў, не займаўся кан'юнктурным рамесніцтвам. Колькі злых вачэй спрабавалі ўгледзець у ягоных гістарычных партрэтах і фармальна-пластычных пошуках «крамолу», каб ачарніць, прыцягнуць да адказнасці, публічнага асуджэння. Але ён вытрымаў. Адмежаваўшыся ад наменклатурных заказаў, стаў адным з лідэраў творчай апазіцыі, паслядоўна распрацоўваў нацыянальную тэматыку і новыя вобразна - пластычныя сродкі. Трэба прызнаць, што спроба прарыву «плаціны» сацыялістычнага рэалізму была зроблена праз перайманне жывапісна-стылістычных прыёмаў Марка Шагала, якія асуджаліся афіцыйным друкам, як «буржуазныя і не вартыя ўвагі». (Маем на ўвазе палатно «Касі, каса, покуль раса», 1970 год). Але ў тэматыцы, якую можна акрэсліць найменнем «Бацькаўшчына», ён заўжды быў паслядоўны. Разам з фармальна-стылістычнымі прыёмамі гістарычныя партрэты, жанравыя фальклорныя кампазіцыі, сялянскія нацюрморты, дэкляратыўныя і дывановыя кампазіцыі, соц-артаўскія акцыі выконвалі і выконваюць папулярызатарска-асветніцкія і патрыятычна-адраджэнцкія задачы.

Доўгія гады наша мастацтва «паляпшала» рэчаіснасць, аптымізавала яе выгляд. Усё, што абуджала нацыянальную свядомасць, вяртала духоўную памяць, забаранялася. Алесь Марачкін, насуперак афіцыйнай палітыцы, цалкам адмаўляецца ўслаўляць «Союз нерушимый» и аддаецца праблеме адраджэння нацыі. Творчую працу спалучае з грамадскай дзейнасцю. Ладзіць нелегальнае святкаванне 100-годдзя з дня нараджэння Казіміра Малевіча і Івана Луцкевіча, а потым арганізоўвае разам з аднадумцамі выставу да 90-годдзя Язэпа Драздовіча, практычна адкрытага ім для нацыянальнай культуры мастака-філосафа, і іншыя акцыі, якія аб'ядноўваюць творчую інтэлігенцыю. Гісторыя Бацькаўшчыны становіцца адной з крыніц, адкуль чэрпае ён духоўныя сілы, энергію творчасці.

Мастацтва А. Марачкіна робіцца сваім у кагорце вобразаў слынных дзеячаў нацыянальнай гісторыі і культуры, у свеце святочных вобразаў і фантазій: тут яго сфера. У партрэтах, жанравых палотнах знаходзіць найбольш поўнае выказванне ўся характэрная для гэтага майстра канцэпцыя быцця, яго трактоўка прызначэння чалавека. Гэтыя дзве вядучыя тэматычныя лініі ствараюць асобы настрой сёлетняй выставы, шчаслівы аазіс радасці, болю і веры сярод бедстваў, крызісаў і стрэсаў нашых дзён. Гісторыя і фальклор у Марачкіна не зводзяцца да сюжэтных ці якіх-небудзь іншых прыватных аспектаў, таму што яны для яго светапоглядныя, а таксама і рамантычнае каралеўства, дзе пануюць свае законы, свае формы, нарэшце, свая паэтыка.

Цікавасць Марачкіна да гісторыі выказана, галоўным чынам, у партрэтах знакамітых вешчуноў беларускасці: Вітаўта і Ефрасінні Полацкай, Кірылы Тураўскага, Сымона Буднага, Усяслава Полацкага і Рагнеды, Францішка Скарыны, Кастуся Каліноўскага, Максіма Багдановіча, Івана Луцкевіча...

Менавіта тады, калі маўчалі гісторыкі, яго творчасць набыла асаблівае значэнне, рэалізуючы пластычнымі сродкамі асветніцкую і эстэтычную задачы, даносіла да шырокай грамадскасці праўду пра беларускасць як вялікую і каштоўную значнасць. Кожным творам мастак адстойваў спрадвечныя і неабходныя для выжывання нацыі каштоўнасці. «Гуканне вясны» (1976 год), «На лазоўскіх балотах» (1977), «Абуджэнне» (1978), «Камяні і дрэва» (1978) прыгадвалі, што чалавецтва стане натоўпам, а не самабытнымі нацыямі, што чалавек паглыбіцца ў бездань адчаю, адзіноцтва, калі згубіць сувязь з супляменнікамі, ганкам дзяцінства, страціць маральныя ўстоі.

Зварот мастака да фальклору выявіўся ў распрацоўцы матываў, звязаных з традыцыйнымі народнымі святамі, легендамі і паданнямі беларусаў, у засваенні пластычнай і семантычнай сутнасці маляваных дываноў і макатак народных майстроў Віцебшчыны. Чарадзейная моц народнай творчасці, яе паэтычная і духоўная напоўненасць далі надзвычай багаты плён у кампазіцыях «Арэлі» (1977), «Алена з Прошчыц» (1978), «Чаканне» (1979), у нізцы твораў «Легенды і паданні Беларусі» (1990—1992). Фантастычна-рамантычны свет, адлюстраваны з пільнасцю і дакладнасцю, значна багацейшы за літаральную «тапаграфію» народнага быцця. У ім адлюстраваны вобраз калектыву, нацыі і вечнасць народнага духу, а тыпізаваная асоба рэалізуецца ў якасці творцы і ўдзельніка жыцейскага кругазвароту, дзе індывідуальныя вымярэнні губляюць свае абрысы. Асабісты лёс пераплаўлены ў жыццесцвярджальную ўстойлівасць калектыву, у якім нават прадметны свет надзелены сімвалічнай характарыстыкай.

Выстава жывапісу і графікі дае магчымасць праверыць правільнасць сваіх адносін да творчасці мастака, якія складваліся на працягу дзесяткаў гадоў, пра якія аўтар гэтых радкоў выказваўся ў друку яшчэ ў 70-х гадах. Усцешна прызнацца, што расчараванне не адбылося. Наадварот, узмацнілася вера ў пераўтваральную магію мастацкай творчасці. Таленавітасць у спалучэнні з яркай грамадзянскай паставай чалавека, змагара за беларускасць далі вялікі творчы плён.

Мы ўдзячныя мастаку за тое, што ў цяжкія часіны для нацыі ён маляваў герояў, геніяў, прысутнасць якіх так узмацніла нас. Ён і не думае паўтарацца, перафразіраваць самога сябе. Апошнія чатыры гады ён не цураўся рабіць самую «чорную» працу, афармляючы палітычна-грамадскія акцыі. І гэта падштурхнула яго да вынаходніцтва новых дэкларатыўных форм у дывановых роспісах на тэму змагання за дэмакратыю. Ён правёў соц-артаўскую акцыю, калі яго палатно стала полем для рэферэндуму думак, бо кожны пісаў аб самым надзённым услед за мастаком. Ён першы сярод калег пачаў уводзіць у экспазіцыі жывапісу на сваіх выставах спалучэнні інсталяцыйных форм архаічнага характару, што звязваюць беларускую культуру ад знака Зніча да Крыжа. Створанае ім на сённяшні дзень вымяраецца толькі духоўнай свабодай і перспектывай, якая ў яго ёсць, дзякуючы адмаўленню ад усяго, што перашкаджае незалежнаму творчаму кроку. У яго сваё званне і прызванне — ісці да мэтаў Адраджэння і весці за сабой іншых.

Міхась РАМАНЮК.

Работы А. МАРАЧКІНА.

ПЕРШЫ ІЛЮСТРАТАР «ВАЙНЫ І МІРУ»

(Працяг. Пачатак на 1-й стар.).

нага Рагачоўскага павета (знаходзіўся хутчэй за ўсё ў ваколіцах вёсак Наспы і Пірэвічы, што ў цяперашнім Жлобінскім раёне). Дарэчы, фальварак Наспінскі ў свой час імператар Павел падараваў правадзейнаму стацкаму саветніку, обер - пракурору Аляксандру Башылаву—дзеду будучага мастака. У яго было трое сыноў — Аляксандр, Іван і Сяргей. Сяргею, бацьку М. Башылава, і дасталіся Пірэвічы.

Сям'я Башылавых належала да тых асяродкаў па-сапраўднаму народнай інтэлігенцыі, дзе, нягледзячы на адарванасць ад вялікіх цэнтраў, бруіла паўнакроўнае культурнае і духоўнае жыццё. Башылавы мелі багатую бібліятэку (захаваўся малюнак, выкананы 18-гадовым М. Башылавым, на якім ён паказаў свайго бацьку з кнігай у руках), наймалі для выхавання дзяцей настаўнікаў, гувернёраў. Відаць, бацька ўзяў для сына і выкладчыка малявання, таму што белы аркуш паперы зачараваў хлопчыка ўжо ў 11—13-гадовым узросце.

Яго дзядзька Іван Башылаў закахаўся ў сваю прыгонную. Пачуцці былі вельмі моцныя, бо хоць ён і не быў жанаты на ёй афіцыйна, але чацвёра дзяцей, якія насілі прозвішча маці, выхаваў высокаадукаванымі людзьмі. У прыватнасці, яго дачка Марыя Бяленка някблага малявала, ведала літаратуру, размаўлялая па-французску. У М. Башылава ўзнікла прыхільнасць да стрыечнай сястры, якая ў сталым узросце перарасла ў каханне. М. Башылаў і М. Бяленка пажаніліся.

Аднак адбылося гэта пазней, а спачатку М. Башылаў хацеў атрымаць вышэйшую адукацыю. У 1840 годзе ён паступіў у Харкаўскі універсітэт, дзе зблізіўся з прагрэсіўна настроенай моладдзю. Праз тры гады ў альманаху «Молодык» змясціў свае першыя творы, у тым ліку і партрэты ўкраінскіх пісьменнікаў Р. Квіткі-Аснаяўненкі і І. Катлярэўскага. Выявілася блізкасць поглядаў з выдаўцамі, а таксама тое, што ён быў сваяком па маці ўкраінскага мастака-аматара Якава дэ Бальмена. Той таксама любіў літаратуру, сябраваў з Т. Шаўчэнкам.

Дзякуючы Я. дэ Бальмену, М. Башылаў неўзабаве пачаў ілюстраваць рукапісны зборнік Т. Шаўчэнкі, напісаны лацінкай, змест якога склалі творы «Кабзара», выдання 1840 года, і «Гайдамакі» і «Гамалія» — яны выходзілі ў 1841—1844 гадах. Над афармленнем кніжкі працавалі ўдвух, прытым кожны рабіў па 39 ілюстрацый. М. Башылаў афармляў першую частку рукапісу. Выканаў шмуцтытул з партрэтам Т. Шаўчэнкі, шэраг малюнкаў, заставак, сюжэтных загалоўкаў, літар. Асабліва прывабіла М. Башылава паэма «Тарасова ноч».

А паколькі дагэтуль творы Т. Шаўчэнкі ніколі не ілюстраваліся, М. Башылаў стаў першым яго ілюстратарам. Здавалася б, прызванне знойдзена, але пакуль што ў жыцці яго было яшчэ шмат няпэўнасці. Закончыў універсітэт, неаднойчы наведваўся ў Пірэвічы, прыкладна ў 1848 годзе апынуўся ў Маскве, служыў перакладчыкам у архіве Міністэрства замежных спраў. Прыгнятала тое, што спецыяльнай мастацкай адукацыі не меў, таму пачаў наведваць як вольны слухач заняткі ў Маскоўскім вучылішчы жывапісу і скульптуры.

Шмат дало знаёмства з мастаком Л. Жамчужнікавым. Сустрэліся ў маёнтку дэ Бальменаў (сам Я. дэ Бальмен у 1845 годзе загінуў на Каўказе, Т. Шаўчэнка прысвяціў яму верш «Каўказ»). Сустрэліся і пасябравалі. Жамчужнікаў, па сутнасці, стаў першым, хто прафесійна ацаніў талент М. Башылава. Уразіла яго карціна «Прыйшло пісьмо ад сына». Адразу прапанаваў паслаць яе ў Акадэмію мастацтваў у Пецярбург. Прапанова для М. Башылава была нечаканай, але пярэчыць сябру не стаў. Карціна М. Башылава ў 1854 годзе атрымала сярэбраны медаль.

Гэта акрыліла, хацелася больш працаваць, але так, каб займацца маляваннем не ад выпадку да выпадку, а пастаянна. Ды толькі крокі да ажыццяўлення мары былі няпростымі. Паспрабаваў у 1859 годзе адкрыць пры Кіеўскім універсітэце вячэрнія рысавальныя класы, але працавалі яны толькі адну зіму. У М. Башылава не хапіла сродкаў. Пашанцавала, калі атрымаў пасаду інспектара ў Маскоўскім вучылішчы жывапісу і скульптуры. Дзесяць гадоў працы дазволілі М. Башылаву расці не толькі як таленавітаму мастаку, а і як педагогу.

У гэты час ён пачаў друкавацца ў часопісах «Будильник», «Зритель», выставіў на акадэмічнай выстаўцы карціну «Селянін у бядзе». Але ўсё больш пераконваўся: яго прызванне ў ілюстраванні... Хаця не заўсёды ставіў пад імі ўласнае прозвішча, падпісваўся псеўданімам «М. Пікала». Магчыма, чакаў свайго зорнага часу. Магчыма... Ды і малюнкі да кнігі другараднага пісьменніка А. Галіцынскага «Вулічныя тыпы», хоць і былі падпісаны псеўданімам, безумоўна, належалі да сапраўднага мастацтва. На іх звярнуў увагу Д. Пісараў, адзначыў, што яны «нагадваюць сабой манеру Гаварні і выкананы вопытнай і майстэрскай рукой». Ацэнка была надзіва высокая, бо Поль Гаварні — знакаміты французскі рысавальшчык, які тады з'яўляўся прызнаным аўтарытэтам сярод ілюстратараў мастацкіх твораў.

Адно, што засмучала М. Башылава, дык гэта сама літаратурная аснова. Перачытваючы «Вулічныя тыпы», не мог не адчуваць, што аўтар слаба пранікае ў псіхалогію тых, пра каго расказвае. А што такое сапраўдная літаратура, М. Башылаў добра ведаў. І калі пазнаёміўся з камедыяй А. Грыбаедава «Гора ад розуму», адразу адчуў: гэта тое, што яму патрэбна. Менавіта працуючы над гэтым творам, ён зможа лепш раскрыцца як мастак.

Працавалася лёгка, аловак бегаў па паперы, наносячы

(Заканчэнне на 8-й стар.).

ЛІСТКІ З КАЛЕНДАРА

12 лістапада, чацвер

ТРОІЦКІ КАСЦЁЛ ДАМІНІКАНЦАЎ У РУЖАНАХ

На гэтым месцы раней па фундацыі Аляксандры з Тышкевічаў быў пабудаваны драўляны касцёл. Новы мураваны будынак узведзены каля 1617 года па фундацыі канцлера Вялікага княства Літоўскага Льва Сапегі, якому належала мястэчка Ружаны і палацава-замкавы комплекс на гары па-над ім. Пазней, у 1768 і 1787 гадах, па загаду Аляксандра Сапегі архітэктарам Янам Самуэлем Бекерам да касцёла прыбудаваны бакавыя капліцы, зроблены купал над апсідай, зменены дэкор інтэр'ера. У XIX стагоддзі касцёл некалькі разоў рэканструяваўся і набыў рысы класіцызму. Але ў цэлым помнік захаваў сваю першапачатковую структуру аднанефавага храма з паўкруглай алтарнай апсідай і шмат'яруснай магутнай вежай пры ўваходзе, характэрную для культавай архітэктуры Беларусі яшчэ часоў готыкі і рэнесансу. Унутры зала перакрыта высокім светлым скляпеннем. Інтэр'ер багата аздоблены скульптурай і жывапісам. Амбон упрыгожаны ляпным стукавым арнаментам, скляпенні размаляваны сюжэтнымі фрэскамі на евангельскія тэмы. Алтарная частка вылучана каванай агароджай з барочным малюнкам з кветак, завіткоў і манаграмы Сапегаў. Чатырохкалонны галоўны алтар з дынамічнай архітэктурнай кампазіцыяй дэкарыраваны сакавітым ляпным арнаментам, скульптурамі анёлаў і гербам фундатараў. У інтэр'еры захавалася таксама надмагілле 1789 года (скульптар І. Прукнер).

Т. ГАБРУСЬ.

18 лістапада, серада

МІХАСЬ МАШАРА

Літаратурны і асабісты лёс Міхася Антонавіча Машары цесна звязаны з гісторыяй Заходняй Беларусі. Маладым чалавекам ён быў сведкам і ўдзельнікам падзей, якія назаўсёды ўвайшлі ў летапіс беларускага народа. Удзельнічаў у савецка-польскай вайне 1920 года, нацыянальна-вызваленчым руху ў Заходняй Беларусі. Быў дэпутатам Народнага Сходу Заходняй Беларусі, інструктарам Беларускай сялянска-рабочай грамады, рэдагаваў газету «Наша воля». Потым арыштаваны польскімі буржуазнымі ўладамі, зняволены ў Віленскую турму. У 1939 годзе прымаў удзел у далучэнні Заходняй Беларусі да СССР.

У гады Вялікай Айчыннай вайны працаваў у перыядычным друку, на радыё. Пасля вайны — у часопісе «Полымя», «Настаўніцкай газеце». У гэты час шмат займаўся перакладчыцкай дзейнасцю.

Першыя вершы надрукаваў у 1927 годзе. Выдаў у Вільні зборнікі вершаў «Малюнкі» (1928), «На сонечны бераг» (1934), «Напрадвесні» (1935), «З-пад стрэх саламяных» (1937), Характэрныя адзнакі яго паэтычнай творчасці — шчырасць, адкрытасць, летуценнасць. У пасляваенны час выйшлі зборнікі паэзіі «Беларусі» (1944), «Праз навальніцы» (1948), «Урачыстасць» (1952), «Мая азёрная краіна» (1962). Пісаў М. Машара і для дзяцей: «Зязюльчыны слёзы» (1961), «Зелянушка і Кракатушка» (1964). З 60-х гадоў М. Машара пачаў пісаць празаічныя творы. Напісаў цыкл раманаў пра вызваленчую барацьбу ў Заходняй Беларусі — «Крэсы змагаюцца» (1966), «Сонца за кратамі» (1968), «Лукішкі» (1970), «Ішоў дваццаты год (1973), «І прыйдзе час...» (1975). У гэтых раманах шырока выкарыстаны аўтабіяграфічны матэрыял. У празаічных творах М. Машара кіруецца прынцыпам, сфармуляваным некалі У. Маякоўскім: «Я сам раскажу пра час і пра сябе». Спачатку пра час, у якім жыве пісьменнік, пасля, у сувязі з часам, эпохай і пра сябе. Для твораў, якія задуманы і напісаны як жывое сведчанне аб падзеях гістарычнага значэння, гэты прынцып асабліва важны.

Раманы М. Машары — своеасаблівая спроба стварыць мастацкі летапіс гісторыі Беларусі.

А. ПІСЬМЯНКОВА.

ПЕРШЫ ІЛЮСТРАТАР «ВАЙНЫ І МІРУ»

(Заканчэнне. Пачатак на 1-й стар.).

штрых за штрыхом. Хутка паўставалі выявы персанажаў. Тым не менш Міхаіл Сяргеевіч не спяшаўся адкласці гатовы аркуш убок. Нешта папраўляў, штосьці сціраў. Жонка, заходзячы ў яго пакой, а кватэру ім далі пры вучылішчы ў так званым «Юшковым доме» (ён быў пабудаваны для маскоўскіх масонаў), мусіла не адну мінуту стаяць моўчкі. Ён нічога не заўважаў вакол сябе, не чуў крокаў, як бы знаходзіўся ў нейкім іншым свеце. Толькі тады, калі гучала: «Міша» і Марыя Іванаўна ставіла шклянку з чаем, падымаў галаву, ціха прасіў прабачэння за тое, што не заўважыў уваходу жонкі. Аднак, каб адпачыць, не пагаджаўся, пярэчыў:

— Не магу адпачываць, калі так працуецца!

Марыя Іванаўна гэтаксама ціха, як і зайшла, пакідала пакой. Самотліва садзілася ля акна, у роздуме праводзіла не адну мінуту. Непакоілася за здароўе мужа, не першы ж год хварэе на сухоты горла, а ў сям'і пяцёра дзяцей. Як іх на ногі будзе паставіць, калі, не дай Божа, самае страшнае здарыцца? У той жа час і радавалася, што яму так плённа працуецца, бо ўмела адрозніць малюнкі, зробленыя з душой, ад падробак пад мастацтва.

Выданне «Гора ад розуму» 1862 года з ілюстрацыямі М. Башылава прынесла нямала радасці аматарам і літаратуры, і мастацтва. Высока ацаніла іх і крытыка. Першым, як і трэба было чакаць, адгукнуўся часопіс «Зритель», не праміную̆шы нагадаць, што М. Башылаў яго сталы аўтар. У ілюстрацыях М. Башылава рэдакцыя нават убачыла «настаўленне тэатру» пры пастаноўцы камедыі на сцэне. Калі ж тэатр у сваёй рабоце не звернецца да іх, дык ён тым самым «засведчыць... сваю поўную безгустоўнасць».

Праз чатыры гады пасля гэтага і адбылося зблiжэнне М. Башылава з Л. Талстым. Яно супала з пачаткам публікацыі рамана «Вайна і мір» у часопісе «Русский вестник». Леў Мікалаевіч меркаваў, што неабходна зрабіць прыкладна 60—70 ілюстрацый. Ён пры сустрэчы выказаў свае пажаданні Міхаілу Сяргеевічу, а пасля, калі паехаў у Ясную Паляну, неаднаразова дасылаў М. Башылаву лісты, у якіх дзяліўся ўражаннямі ад ілюстрацый, атрыманых папярэдне.

Захавалася 11 пісьмаў Л. Талстога да М. Башылава. З іх бачна, як зацікаўлена ставіўся пісьменнік да ілюстрацыі свайго рамана і як разам з тым давяраў мастаку. Калі ўлічыць, што асобныя малюнкі рабіліся па меры з'яўлення адпаведных раздзелаў твора ў друку, дык няцяжка ўявіць, наколькі плённым было супрацоўніцтва і на якім даверы яно будавалася. Праўда, гэта не значыць, што Л. Талстой ва ўсім з М. Башылавым пагаджаўся. У яго, вядома, было і сваё бачанне герояў, разуменне іх паводзін.

Характэрны ліст Льва Мікалаевіча, датаваны 8 снежня 1866 года: «Я адчуваю, што магу быць карысны вам сваімі заўвагамі. Я ўсё-такі **ўсіх іх** (выдзелена Л. Т.) ведаю больш за вас, і калі-нікалі пустая заўвага навядзе вас на думку. А я буду пісаць з выпадку вашых чарнавых малюнкаў усё, што давядзецца, а вы ўжо выбірайце, што вам патрэбна».

Выказваў Л. Талстой і канкрэтныя пажаданні: «...ці нельга Наташы надаць тып Танечкі Берс?» Жадаючы, каб М. Башылаў падкрэсліў схільнасць П'ера Бязухава да філасофствавання, прасіў намаляваць «маршчынку ці шышкі пад брывамі». Пра Элен: «...ці нельга зрабіць большыя грудзі (пластычная прыгажосць формаў — яе самая характэрная рыса)». Адначасова Леў Мікалаевіч лічыў патрэбным пацікавіцца, як М. Башылаву ўвогуле працуецца: «Як ваша работа — карціна? Дай вам Бог поспеху і задавальнення ў працы — гэта лепшае шчасце». Л. Талстой меў на ўвазе карціну М. Башылава «Селянін у бядзе».

Палова ілюстрацый М. Башылавым была выканана, малюнкі перадалі ў друкарню Рыса для гравіравання. І трэба было так здарыцца, што ўзнік пажар. Гатовыя драўляныя клішэ з ілюстрацыямі згарэлі. Магчыма, калі б не ўгаворы спачатку А. Берс (цешчы Льва Мікалаевіча), а пасля А. Пісемскага адмовіцца ад выдання «Вайны і міру» ў мастацкім афармленні, клішэ былі б зноў зроблены. Балазе, з трыццаці малюнкаў 23 захаваліся (на сённяшні дзень яны знаходзяцца ў маскоўскім музеі пісьменніка). Ды Л. Талстой іх паслухаўся, асабліва А. Пісемскага, які сцвярджаў, што ілюстрацыі не ўзвысяць раман, а, наадварот, могуць у нечым зменшыць уражанне ад яго.

Як бы там ні было, а М. Башылаў стаў першым ілюстратарам «Вайны і міру». Першым па-мастацку выразна і дэталёва прачытаў ён і «Губернскія нарысы» М. Салтыкова-Шчадрына — малюнкі змяшчаліся ў альбомах «Художественный листок» на працягу 1868—1870 гадоў.

У жыцці М. Башылава настаў творчы росквіт, але лёс быў няўмольны. Чарговае абвастрэнне хваробы вымусіла мастака паехаць на лячэнне ў Ціроль. Ды ўратавацца на гэты раз не ўдалося. М. Башылава не стала 29 лістапада 1870 года. Пахавалі яго там жа, удалечыні ад радзімы, у горным мястэчку Боцан.

Магіла М. Башылава, на жаль, не захавалася. І яшчэ адна несправядлівасць: не засталося для нашчадкаў ніводнага партрэта мастака. Бадай, не выпадкова. Не фатаграфаваўся, не пісаў аўтапартрэтаў, не дазваляў іншым маляваць сябе. Ці не ў тым прычына, што, як успамінаў Л. Жамчужнікаў, М. Башылаў быў «рыжаватым, непрыгожым», «ён стараўся неяк зменшыць велізарнасць свайго росту і горбіўся»?

Магчыма, ды гэта якраз той выпадак, калі адсутнасць знешняй прыгажосці кампенсуецца ўнутранай вабнасцю і талентам.

Алесь МАРЦІНОВІЧ.

СПОРТ

З ІНСПЕКЦЫЙНАЙ ПРАВЕРКАЙ

Беларусь — першая з новых еўрапейскіх краін, якую наведала з інспекцыйнай праверкай камісія ФІФА і УЕФА. Узначальваў яе старшыня па спартыўных збудаваннях Э. Уолкер.

Тры дні камісія абследавала і футбольныя палі асноўных стадыёнаў рэспублікі, і ўсё, што прымыкае да іх: раздзявалкі, судзейскія, асвятленне і інш., а таксама мела сустрэчы ў Саўміне з прэм'ер-міністрам В. Кебічам, у НАКу.

Вынікі работы камісіі пакуль нам невядомы: гэта сакрэт. Спачатку будуць зроблены справаздачы выканкому УЕФА. І толькі пасля яго рашэння мы даведаемся, ці змогуць беларускія футбольныя каманды ўдзельнічаць ва ўсіх афіцыйных спаборніцтвах.

СУСТРЭЧА Ў ПРЭЗІДЭНТА

У мексіканскім горадзе Акапулька адбылася Генеральная асамблея НАКаў нашай планеты. У ёй прынялі ўдзел прадстаўнікі 184 нацыянальных алімпійскіх камітэтаў з усіх кантынентаў зямнога шара. Дэлегацыю Рэспублікі Беларусь узначальваў прэзідэнт НАКа РБ Уладзімір Рыжанкоў. Адразу ж пасля прыбыцця з далёкай замежнай паездкі ён правёў прэс-канферэнцыю, на якой праінфармаваў журналістаў аб рабоце важнага міжнароднага форуму. Гутарка ішла аб выніках мінулых Алімпіяд (зімняй і летняй), аб праграме і падрыхтоўцы да маючых адбыцца Гульняў. Былі абмеркаваны многія важныя пытанні, якія маюць прынцыповае значэнне для развіцця алімпізму.

А пачалася прэс-канферэнцыя з прыемнага паведамлення. У. Рыжанкоў паказаў прыгожы дыплом, якім адзначаны НАК Беларусі за вялікі ўклад у развіццё алімпійскага руху ў нашай краіне.

На думку прэзідэнта, сустрэчы ў Акапулька маюць вялікае значэнне і з'яўляюцца пэўнай вяхой у кансалідацыі спартыўных сіл планеты. Важна пры гэтым адзначыць, што наша рэспубліка займае дастойнае месца сярод вядучых спартыўных дзяржаў планеты.

І яшчэ. На прэс-канферэнцыі было паведамлена, што з касы МАКа і Асацыяцыі НАКаў Еўропы выдзелена для развіцця дзіцячага спорту ў Беларусі 25 тысяч долараў.

Рэдактар Вацлаў МАЦКЕВІЧ

ЗАСНАВАЛЬНІК:

Беларускае таварыства па сувязях з суайчыннікамі за рубяжом (таварыства «Радзіма»).

НАШ АДРАС:

220600, МІНСК, ПРАСПЕКТ Ф. СКАРЫНЫ, 44.

ТЭЛЕФОНЫ: 33-01-97, 33-02-80, 33-03-15, 33-16-56, 33-07-82.

Пазіцыя рэдакцыі і аўтараў, матэрыялы якіх друкуюцца на старонках «Голасу Радзімы», не заўсёды супадаюць.

Газета аддрукавана ў друкарні «Беларускі Дом друку»
Тыраж 5 500 экз.
Індэкс 63854. Зак. 2104.
Падпіса на да друку 23.11.1992